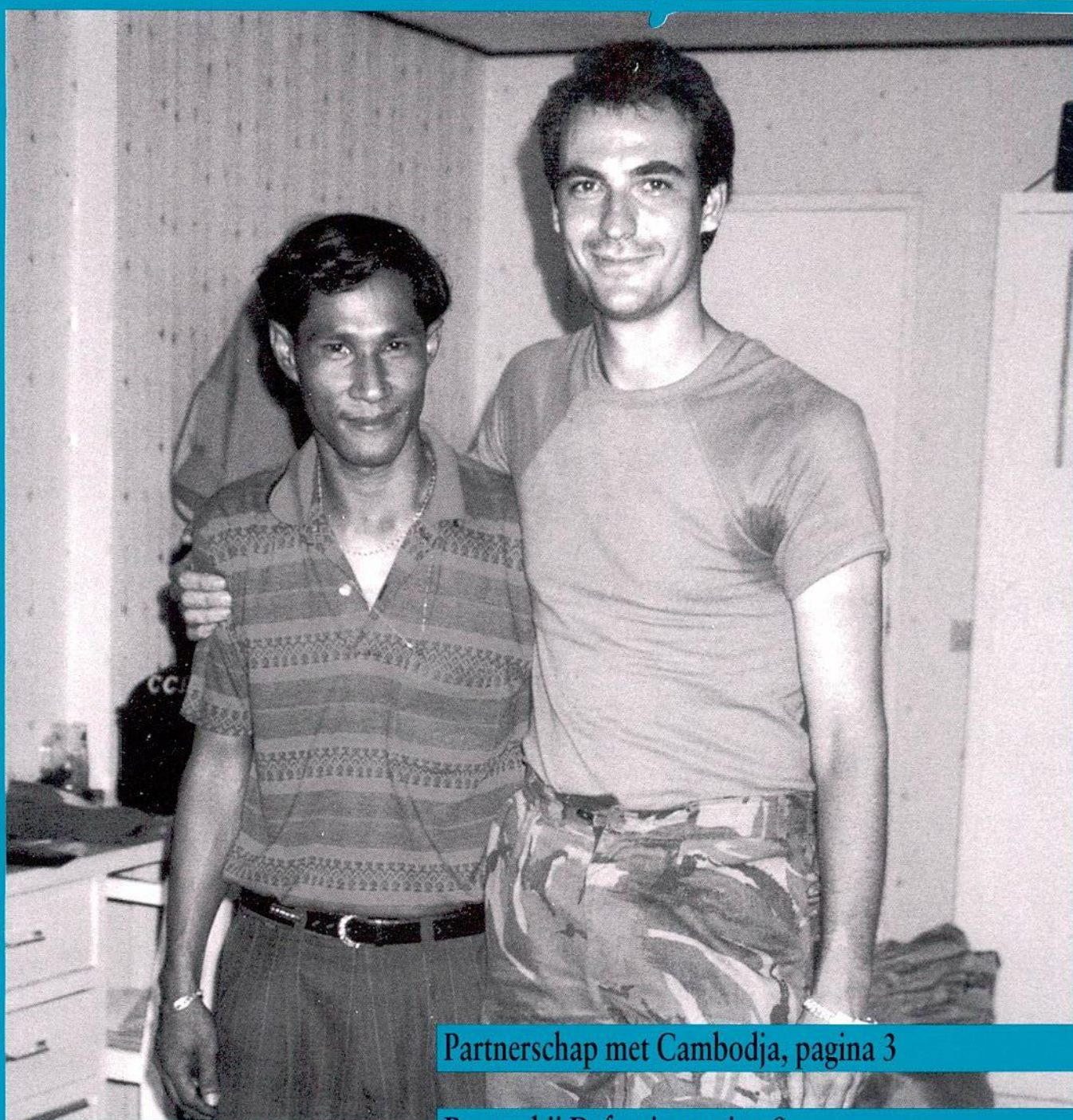

EGO

Partnerschap met Cambodja, pagina 3

Burger bij Defensie, pagina 8

Oorlog goed voor geneeskunde, pagina 18

nr. 5, mei 1996, 35e jaargang
 Abonnementprijs f 15,- per jaar, te
 storten op postbankrekening 480414
 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
 Militairen ontvangen het blad op aan-
 vraag zonder betaling.

Redactie:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer,
 Bart Hetebray, Wim Heij (voorz.),
 Joan Merens, Joost M. v. Langen,
 Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam,
 Gerard van Erkelens, Sabine
 Funneman, Martin Groenewold,
 Pieter de Jager, Tom Janssen,
 Stef Kessels, Willy Lohmann,
 René Nauta, Leonore van Opzeeland,
 Cor Out, Theo Paymans,
 Rien Robijns, Karel Roskam,
 Paul Rutten, Hans Schonk,
 Frank Spoelstra, Jan Stoof,
 Wessel Visser, Leon Wecke,
 Hans van Wissen.

Eindredactie:

Joan Merens
 Redactiesecretariaat:
 Fred Wilkens
 Prepress/Lithografie/Druk:
 Brouwer Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
 Coornherthuis, Oranje Nassalaan 71,
 3708 GC Zeist, tel. 030-6920906.

Bijdragen in EGO verschijnen op
 persoonlijke titel en vertegenwoordi-
 gen niet noodzakelijkerwijs de visie
 van de redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekeningen is
 alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoud

Striktere gedragsnormen?	2
Partnerschap met Cambodja	3
Vragen staat vrij, Prikkel	5
Memoires uit de hel	6
Burger strijdt voor mensenrecht	8
Aandacht voor mensenrechten	10
In het vizier	13
Middenposter van	
Arend van Dam	14/15
In memoriam Cor Hoekstra (Cork)	16
Roskam, Puzzel	17
Is oorlog goed voor de	
geneeskunde?	18
Film	20
Film in 't kort	21
Veranderingen Coornherthuis	22
Popmuziek, K's Choice	24
Boeken	25
Onrechtvaardigheid maakt	
machteloos	27
Raadslieden, waar en wie	27
Poster Willy Lohmann	28

STRIKTERE GEDRAGSNORMEN?

Nog maar kort geleden verscheen een advies van de Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht. Het rapport heeft een tweetal vragen als vertrekpunten. De eerste vraag is die naar de relatie van maatschappelijke verworvenheden zoals ouderschapsverlof en deeltijdarbeid tot het doelmatig en doeltreffend functioneren van de organisatie. Voor ons commentaar is in dit geval de tweede vraag relevant. Het gaat erom of de uitvoering van nieuwe taken het nodig maakt het personeel 'strikttere' gedragsnormen op te leggen. Het is een goede zaak een dergelijke vraag te stellen. De komst van een beroepsleger brengt nu eenmaal het risico met zich mee van een groter maatschappelijk isolement van de krijgsmacht. Met het vertrek van de laatste dienstplichtige kan al snel de behoefte gevoeld worden aan strakkere teugels en gewilliger soldaten. Zeker, wanneer moeilijke zaken als uitzendingen of ingrijpende reorganisaties in het geding zijn.

In een heldere analyse van maatschappelijke ontwikkelingen waarin het begrip individualisering een prominente betekenis krijgt toegekend wordt duidelijk gemaakt hoe de invloed daarvan ook in de krijgsmacht merkbaar is geworden. Er wordt teruggeblikt op de roerige jaren zestig, toen voor het eerst medezeggenschap en inspraak werden geëist. We waren bijna vergeten hoe in de jaren zeventig de vrije haardracht en de afschaffing van de groetplicht 'hot items' waren. Het is goed hier nog eens de VVDM te noemen. Het proces van individualisering moest in de militaire wereld worden afgedwongen. De Raad geeft aan dat de individualiseringstendens inmiddels van blijvende importantie is geworden. Zeker als het om personeelsbeleid gaat.

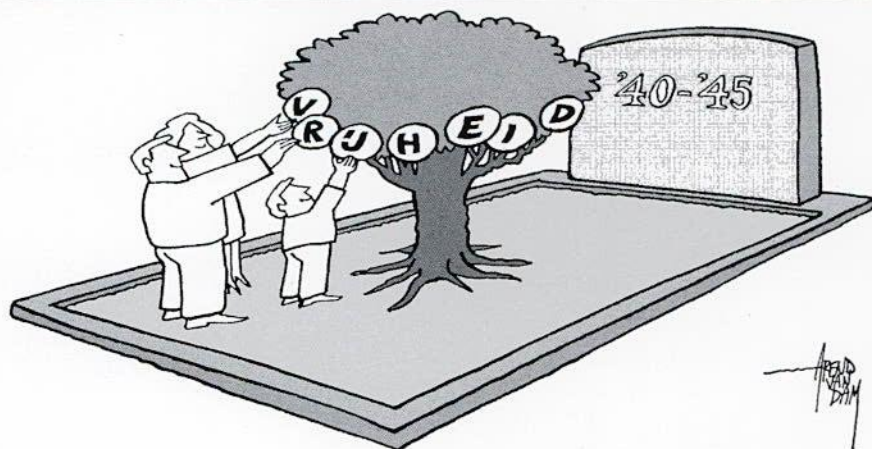
Het is ook verheugend te lezen hoe eigentijdse opvattingen aangaande normen en waarden in het advies hun plaats krijgen. Verantwoordelijkheid en tolerantie worden genoemd. De uitwerking ervan in opvattingen over rechten en plichten, mensen die vrij worden gelaten zichzelf te zijn, maar worden ingeperkt door verantwoordelijkheid, dat klinkt humanisten vertrouwd en goed in de oren.

Als het over de organisatie gaat, worden waarden en normen in een krijgsmacht 'nieuwe stijl' samengevat als: maatschappelijk aanvaardbaar blijven, voor de organisatie functioneel zijn, en door het personeel als juist en rechtvaardig worden beleefd. We hebben in het verleden (en nog) uit defensiekringen wel andere geluiden gehoord.

Als kernbegrippen voor de persoonlijke verhoudingen in de krijgsmacht heeft de Raad respect en collegialiteit genoemd. "De individuele keuze voor het militaire beroep mag niet tegen de militair worden gebruikt om zijn gedrag te modelleren, maar moet integendeel met respect worden bejegend."

Ongetwijfeld zal er nog veel moeten gebeuren om van alle goede adviezen ook werkelijk beleid, dat wordt uitgevoerd, te maken. Anderzijds zijn we blij dat de vermaatschappelijking en de humanisering van de nieuwe krijgsmacht voluit op de agenda is geplaatst.

Redactie

PARTNERSCHAP MET CAMBODJA

Waarvoor leeft een mens? Om zichzelf te realiseren, om al z'n verlangens en behoeften te bevredigen en alle talenten voor zichzelf uit te buiten? Of leeft een mens vooral voor een ander? Voor de medemens die z'n hulp nodig heeft, voor de wereld die beter moet? Voor sergeant administrateur Andries Harbers wisselt het antwoord op deze vragen met de situatie waarin hij zich bevindt en bevonden heeft. Hij vertelt ons iets over hoe hij in het leven wil staan en welke keuzes hij daarbij maakt.

"Van huis uit ben ik lid van de Gereformeerde Gemeente Nederland. Op de levensbeschouwelijke kaart van Nederland staat dit bekend als zeer behoudend en conservatief. In zo'n gemeenschap staan alle neuzen dezelfde kant op. Ook mijn neus. Dat veranderde toen ik als negentienjarige opgeroepen werd om als dienstplichtig sergeant te gaan dienen bij de Intendance.

Er gaat een wereld voor me open bij defensie. Je komt in aanraking met mensen uit letterlijk alle windstreken van Nederland en verder. Voor het eerst zit ik niet meer tussen geestverwanten. Ik ben in de minderheid. M'n gezichtsveld wordt enorm verbreed. Al die verschillende culturen, godsdiensten en

het daarbij behorende ideeëngoed doen in mij een geweldige behoefte ontstaan naar meer informatie. Het lijkt wel of ik cultureel en levensbeschouwelijk 20 jaar op een andere planeet heb gewoond. Ik moet m'n informatie-achterstand inhalen. Er ontstaat een enorme honger naar meer.

Het gevolg van dit alles is een breuk met m'n levensbeschouwelijke verleden. De grote zoektocht is begonnen.

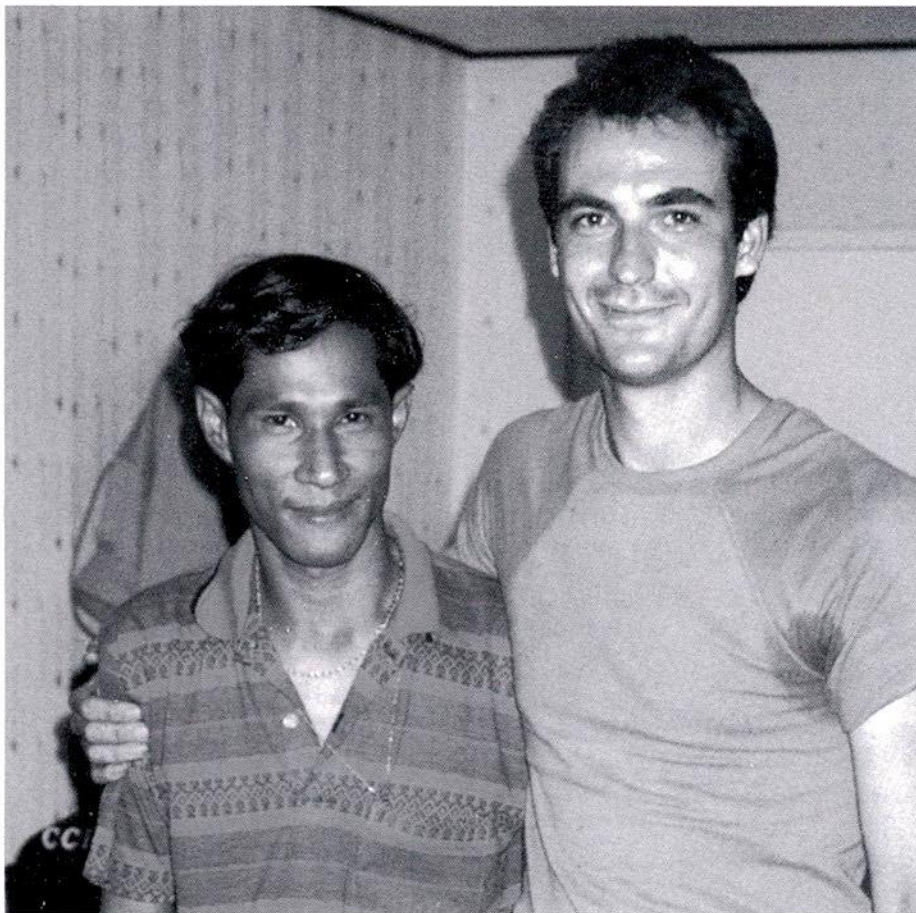
Omdat defensie in al z'n diversiteit mij aantrekt besluit ik beroeps te worden. Na de KMS word ik in Steenwijk geplaatst. Ik spring een gat in de lucht als ik te horen krijg dat ik op individuele basis uitgezonden zal worden naar Cambodja (Cambo I). Geweldig, een

halfjaar lang werken in zo'n land. Negen van de tien Nederlanders weet niet eens waar het ligt. Wij westerlingen denken de wereld vorm te geven, maar er is veel meer. Cambodja is in ieder geval een goede start om mijn horizon te verbreden.

In 1992 wordt het land in feite onder curatele van de VN gesteld. Het doel van de missie (UNTAC = United Nations Transitional Authority in Cambodia) is het tijdelijk overnemen van het bestuur, het organiseren van verkiezingen en natuurlijk de wederopbouw. Bij aankomst in Phnom Penh ervaar ik een cultuurschok. Het is een dreunende, zwetende, stinkende stad die uit z'n voegen barst. De lucht is zwaar, bezwangerd met talloze kookluchtjes. De mensen schijten gewoon op straat, rioleringen kennen ze niet. Deze stad wordt mijn standplaats. Onze huisvesting is een niet al te schoon hotel. Ik word te werk gesteld bij MoveCon (Movement Control) en houd me bezig met het uitbetalen van toelages, hotelrekeningen etc. Het is moeilijk om met Cambodjanen in contact te komen, de meesten spreken alleen Khmer. Alleen diegenen die voor de VN werken, spreken redelijk Engels. Daarnaast is het niet bon ton om echt contact met 'locals' te hebben.

Tot m'n verbazing word ik op een gegeven moment in gebrekkig Duits aangesproken. Het is de baliemedewerker van het hotel. Hij stelt zich voor als Touch Heng en heeft als gastarbeider in Oost-Duitsland gewerkt. Zijn familie is door de rode Khmer uitgemoord. Geld om te trouwen heeft hij nog niet. Als economische vluchteling in eigen land is hij naar de stad getrokken. Het platteland is gewoon afgeschreven vanwege het mijnegevaar.

Gaandeweg ontwikkelt er zich tussen ons een hechte vriendschap. De gespreksonderwerpen zijn voor mij uitermate boeiend. Het gaat over Boeddhisme, levensinstelling, bijgeloof, eigen toekomst en de toekomst van het land. Kortom over zaken die mij aan het denken zetten, inzicht geven en leren relativeren. Ik heb het gevoel er een echte vriend bij te hebben. Culturele verschillen doen niet ter zake. We zijn allebei mens en samen zijn we op zoek naar onze diepste bestaansgrond. Het afscheid valt me dan ook zwaar. We wisselen adressen uit en ik beloof hem elke maand 25 gulden op te sturen (jaarsalaris was toen 150 gulden). Terug in Nederland komt de briefwisseling op

gang. Het was leuk om te lezen dat hij getrouwd was en een kind had.

In 1994 ga ik met 13 infbat lumbi voor 6 maanden naar Simin Han in voormalig Joegoslavië. De briefwisseling met Touch Heng stopt. Bij terugkomst uit Joegoslavië nog steeds niets gehoord. Ik maak me zorgen. Aangezien we 6 weken vakantie hebben, besluit ik van de ene op de andere dag, zonder me druk te maken om injecties en visa, af te reizen naar Cambodja. Omdat ik bij aankomst geen geldig visum heb, moet ik lappen. Corruptie viert hoogtij. De mensen van het hotel kennen me nog. De volgende dag ga ik op zoek naar Touch. Op het adres aangekomen, laat ik een foto van Touch en mij aan zijn vrouw zien. Hij blijkt aan malaria overleden te zijn. De schok is groot. De verzorging van vrouw en kind zijn in de handen van Touch's broer.

Niet veel later ontmoet ik Touch's broer in het hotel. Gekscherend vraagt hij mij of ik geen businesspartner wil worden in zijn deels nog op te zetten zaak. Hij handelt in communicatiemiddelen, een soort primafoonwinkel. Er is in Phnom Penh een enorme 'gecreëerde' behoefte aan dergelijke middelen. De komst van de VN heeft daar aan bijgedragen door haar infrastructurele behoeftes. Vele handige zakenlieden, vooral buitenlanders, hebben daar enorm van geprofiteerd. Tot zijn verbazing stem ik toe hem financieel te ondersteunen (van mijn VN toelage van Joego) en help hem bij het verkrijgen van een regeringsoverdracht. Schijnbaar helpt het als een buitenlander bereid is

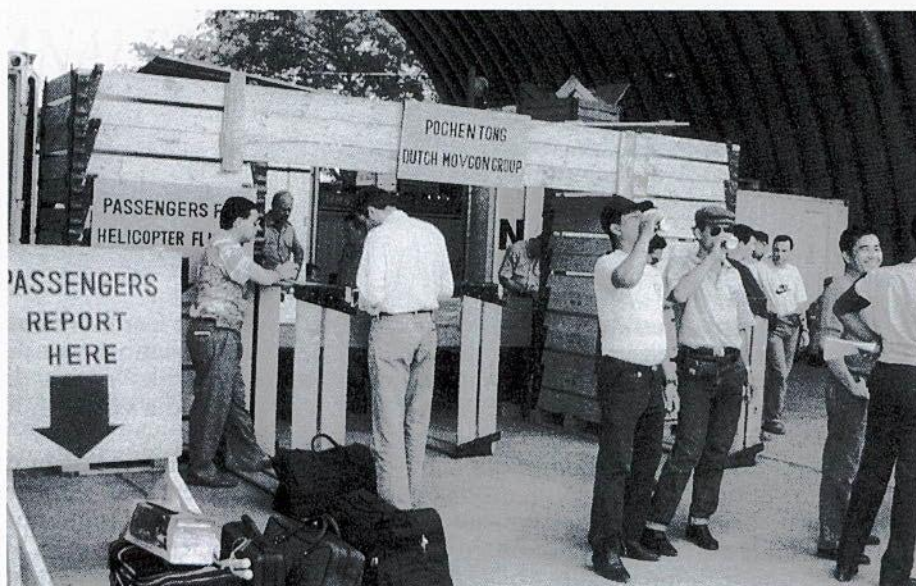
een lokale zakenman te ondersteunen.

Of ik mijn investering ooit terugzie weet ik niet. De zaak bestaat in ieder geval nog steeds en krijgt steeds meer opdrachten. Maar dat is voor mij niet het belangrijkste. Het gaat er om dat ik me nog steeds verantwoordelijk voel voor Touch. Je kan het niet maken ze eerst wat te geven en ze vervolgens te laten vallen. Je hebt een half jaar van je leven in dat land en z'n mensen geïnvesteerd. Het laat je niet meer los. Je blijft geïnteresseerd. Cambo is geen ver van m'n bed show meer. Nu het prestige-object van de VN voorbij is, dreigt het land weer in chaos te vervallen. Banditisme en corruptie nemen ziender-

ogen toe. We moeten het land in de gaten blijven houden, we mogen ze niet vergeten. Voor mij is dat half jaar niet vrijblijvend geweest. Je wilt toch weten of al die moeite voor niks is geweest.

Daarnaast vind ik het leuk dat ik mede door dat partnerschap een voet aan de grond krijg in Cambodja, dat ik altijd in een andere cultuur terecht kan. Als ik daar van de zomer naar toe ga, wentel ik me in een andere cultuur. Je laat alles even achter je. Je neemt even afstand van hier. Heerlijk verfrissend. Misschien ben ik wel een mens die streeft om zowel voor mezelf als voor de ander te leven."

Raadsman Bart Hetebrij

Het is maar spel.
 Het spel om de betere te zijn.
 Het wordt heel netjes gespeeld:
 in het nette pak,
 met beschaafde woorden,
 in dure sportkleding.

Het is maar spel.

De Drijfveer: de angst

de wedstrijd, functie,
 marktaandeel of politieke macht
 te verliezen.

Het is maar spel.

De Inzet: zichzelf macht

bezit of
 aanzien
 te verschaffen.

Het is maar spel.

De Uitkomst: winnen

is de enige
 acceptabele
 uitkomst.

Het is maar spel.

De Regels: onderuithalen

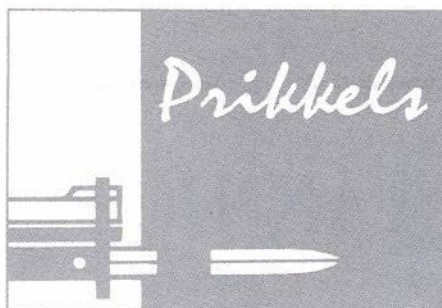
en uitschakelen,
 het is jammer
 als het moet.

Het is maar spel

Het spel om
 de wedstrijd
 de bevordering
 de promotie
 de concurrentieslag
 te winnen.

Het is maar spel?

Steven

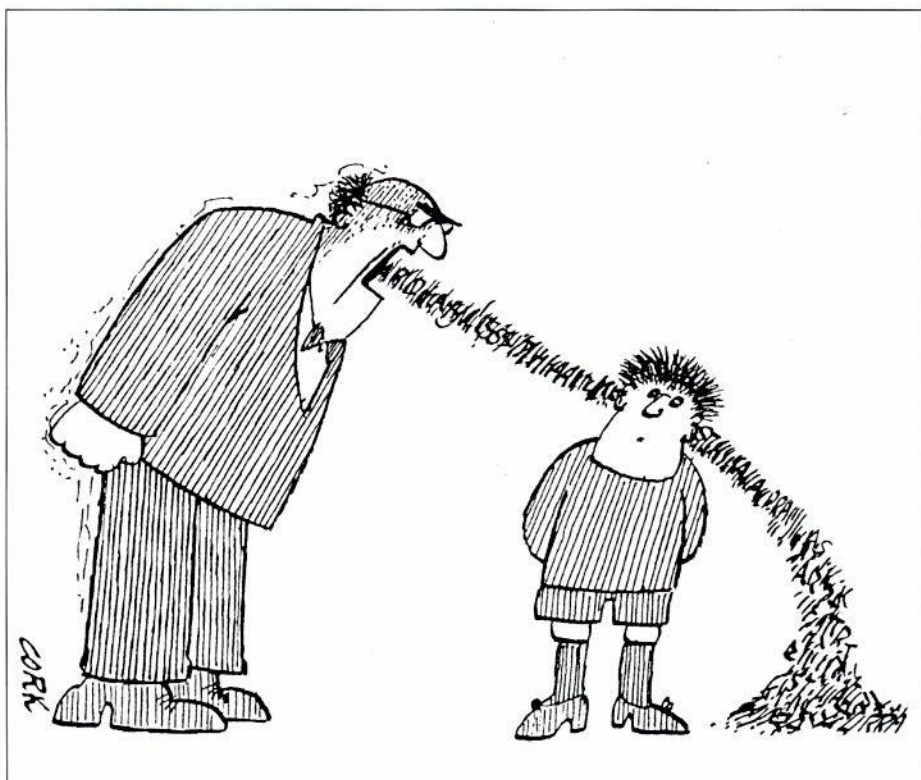
Jeruzalem moet een onverdeelde Joodse stad blijven en het CDA moet weer de grootste politieke partij van ons land worden. Het zijn een tweetal wensen die bij een aantal christenen bovenaan het verlanglijstje staan voor de toekomst. Men protesteerde daarom fel, toen onze minister van buitenlandse zaken, Hans van Mierlo, een ontmoeting had met zijn PLO-collega in Jeruzalem. Ook is men zeer ontstemd over de artikelen, die de laatste tijd verschijnen, waarin wordt weergegeven dat het nooit meer goed komt met het CDA. Hoe de verdere ontwikkeling ook moge zijn, het belangrijkste verschil tussen deze twee zaken is dat om Jeruzalem de broze vrede in gevaar zou kunnen komen en dat om de teloorgang van het CDA geen schot zal worden gelost. De overeenkomsten tussen beide oprechte wensen van deze landgenoten zijn de argumenten die door hen worden gebruikt om dat standpunt met verve te verdedigen. Dat een politieke partij moet functioneren op basis van een inspiratie die men vanuit het geloof in een bijzondere openbaring kan verkrijgen is voor velen niet meer zo vanzelfsprekend. Eigenlijk is het verbazingwekkend dat men toch zo lang zo'n groot deel van de kiezers achter zich

kreeg na het samengaan van katholieken en protestanten. Nog steeds heeft men het over de "bloedgroepen" die dan eerlijk verdeeld moeten zijn in alle geledingen. Met alle kritiek die achteraf op Lubbers is afgekomen lijkt het toch dat hij destijds als politiek leider van het CDA de sleutel was van dat succes. Op dit moment is er niemand die in zijn voetsporen kan treden. Dan blijkt dat politiek bedrijven op basis van het evangelie meer mensen niet meer aanspreekt. De boodschap spreekt niet meer aan en de boodschapper, of hij nu Brinkman of Heerma heet, zegt al helemaal niets meer. Maar zoals gezegd, al wordt het CDA een splinterpartij die nauwelijks de kiesdrempel haalt, er zal geen oorlog door ontstaan. Ongetwijfeld zal men met argumenten vanuit de bijbel het bestaansrecht van de partij blijven verdedigen.

Dat gebeurt ook met de stad Jeruzalem, die de onverdeelde Joodse stad moet blijven, met verwijzing naar regels uit een verleden die niet voor een ieder aanvaardbaar zijn. Men hanteert de bijbel alsof het een overeenkomst is tussen twee of meer naties. Het enige argument dat niets aan duidelijkheid te wensen overliet was afkomstig van een joodse kolonist die zei dat Israël de grond had veroverd en dat het daarom Joods gebied is.

Toen Saddam Hoessein zijn raketten op Israël afvuurde werd onze luchtmacht met geleide wapens ter bescherming van de bevolking naar Israël uitgezonden. Als het verschil van mening over Jeruzalem leidt tot een gewapend conflict, zou men wel weer eens om militaire steun kunnen verzoeken. Stel dat onze regering nu een dergelijk verzoek honoreert, maakt men dan niet in feite een keus tussen de bijbel en de koran?

Cor Out

Memoires uit de hel:

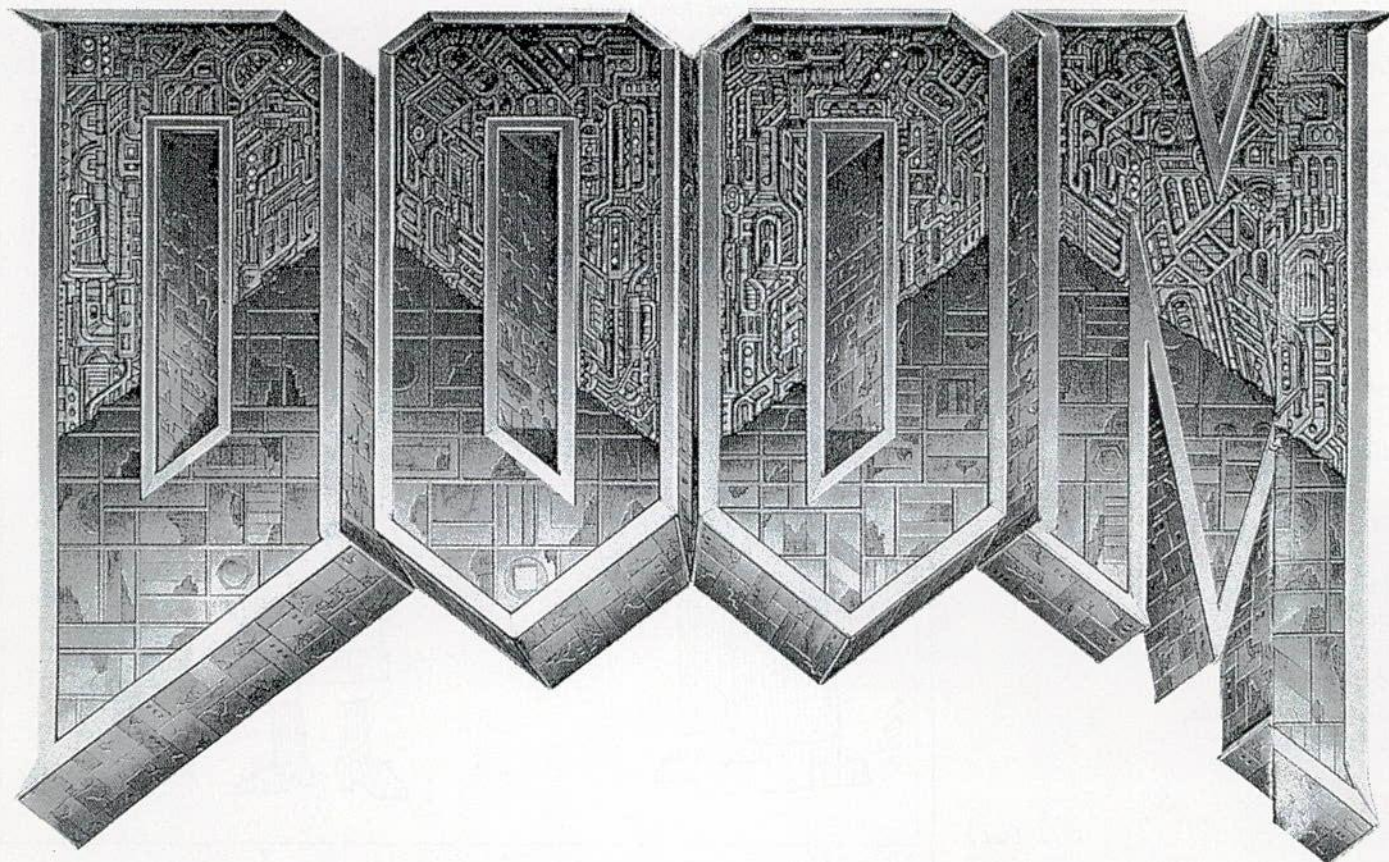
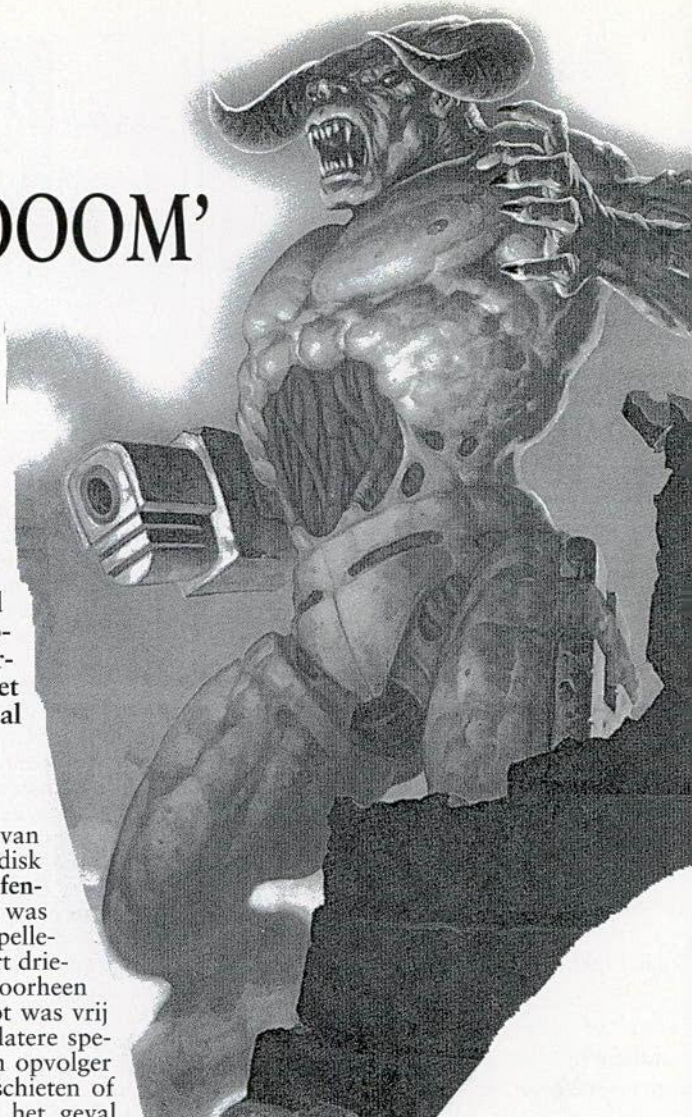
DE OPVOLGER VAN 'DOOM'

De kop van dit artikel klinkt misschien wat griezelig, maar het is wél de titel van een fraai gedrukt boekje dat verder 'De complete onofficiële gids naar het verleden, heden en de toekomst van het grootste spel aller tijden' heet. Waar hebben de bepaald niet aan een minderwaardigheidscomplex lijdende schrijvers het dan over? Juist. Over 'Doom'. 'Doom' staat bekend als het heftigste en meest bloederige computerspel dat ooit door een spelletjesbedrijf gelanceerd is. 'Doom' is het computerspel dat als geen ander de wereld van de pc-bezitter veranderd heeft. En juist deze dagen introduceren de makers van het mega-populaire spel de langverwachte opvolger: 'Quake'. Op een aantal sites op Internet gonst het van de geruchten, en inmiddels kunnen netsurfers al enkele kijkjes nemen in het nieuwe spel.

GESCHIEDENIS

In september 1990 bundelden drie Amerikaanse programmeurs hun krachten en kwamen drie maanden later met hun eerste computerspelletje *Invasion of the Vorticons*. Het spel werd zo'n succes dat de programmeurs een eigen bedrijfje oprichtten en zich concentreerden op het maken van Wolfenstein. Wie Wolfenstein nu zou spelen zou al na enkele minuten het spelletje met

een verachtelijk gebaar van zijn of haar hard-disk vegen. Maar toen Wolfenstein in 1992 uitkwam, was het één van de eerste spelletjes waar je op een soort driedimensionale manier doorheen kon wandelen. Het plot was vrij simpel en zou ook de latere spelen zoals Doom en zijn opvolger Doom II kenmerken: schieten of beschoten worden. In het geval

van Wolfenstein ben je een soldaat van de geallieerden. Je baant je een weg door de gangen van kasteel Wolfenstein, een duister oord vol verschrikkingen waar de gekke professor Wolfenstein werkt aan het vervaardigen van robot-zombi soldaten. Level na level kruip je, terwijl de adrenaline door je aderen jaagt, door gangen en zalen en vuur je granaatwerpers, machinegeweren en pistolen leeg op de talloze tegenstanders die je naar het leven staan.

Wolfenstein werd door de elementen van spanning en het feit dat je door een omgeving kon rondsluipen, een onmiddellijk succes. Maar tijd voor de makers om op hun lauweren te gaan rusten, was er niet. In mei 1992 gingen de programmeurs aan de slag om een spel te bouwen waardoor niet alleen de wereld van de pc, maar ook die van het computerspel drastisch zou veranderen. Je kan wel zeggen dat na Doom niets meer hetzelfde was. In december 1993 gaven de makers, verenigd in het bedrijf dat ze 'Id' doopten, een paar levels van het spel vrij. Via mond op mond reclame werd bekend dat dit spel het heftigste en meest spannende spel was dat de computeraar ooit gezien had. Floppies gingen van hand tot hand en vandaag de dag hebben miljoenen mensen over de hele wereld Doom gespeeld, gebruikmakend van de vrijgegeven versies op het Internet. In het begin van 1994 verrasten de makers de computerwereld met een nooit tevoren vertoond gebaar: ze gaven de broncode van het spel vrij. Hiermee kan iedereen eigen levels creëren. Het hek was van de dam en op Internet circuleren duizenden zelfgebouwde levels, variërend van totaal bizar tot ware kunststukjes.

Toen in oktober 1994 Doom II uitkwam, werd dit dan ook al snel een succes. Inmiddels had het Amerikaanse Congres, zoiets als de Tweede Kamer, al een huisregel ingesteld dat het leden van deze instantie voortaan verboden was om nog langer Doom te spelen. Het land zou wel eens onbestuurbaar kunnen raken! Grote bedrijfsmainframes werden vaker dan ooit gebruikt om het spel met zijn allen te spelen, weer een uniek trekje van Doom en Doom II.

QUAKE

Het succes van Doom zorgde natuurlijk voor een enorm aantal van rip-offs, spelletjes die er heel erg op leken maar net niet de kwaliteit hadden van het origineel.

MEMOIRS FROM HELL 1992-1996

A complete unofficial 'Doomers' guide to the past, present and future of one of the greatest games of all time.

- PLAYSTATION DOOM REVEALED!
- NETWORK PLAYGUIDE!
- LATEST QUAKE INFO!

XGen
Free with Issue 4

le spel. Wel brachten de makers van Doom samen met een ander softwarebedrijf Heretic uit en inmiddels een opvolger daarvan: Hexen. Deze spelen hebben ook een trouwe schare fans. Het thema is natuurlijk precies hetzelfde als dat van Doom: help zoveel mogelijk griezelig uitziende vijanden om zeep voordat ze jou te pakken hebben. Het verschil zit hem in de omgeving. Waar Doom en Doom II zich afspelen in een soort van science fiction omgeving, met nauwe gangen en machineachtige interieurs, zijn Heretic en Hexen gesitueerd in een soort fantasy-wereld. Je hebt daar ook geen geweer, kettingzaag of plasma-gun, die een vernietigende blauwe straal uitzendt, maar een magische staf, een kruisboog of andere middeleeuws aandoend wapentuig.

En nu gonst het op Internet al een tijdje van de geruchten over het nieuwe spel dat Quake moet gaan heten. Het spel belooft volgens de makers een spectaculaire drie-dimensionale omgeving, en zal

een nieuwe standaard invoeren voor computerspelen. Gebruik wordt gemaakt van een nieuwe grafische machine, waardoor de afbeeldingen op het scherm nog mooier zijn. De schaarse plaatjes die op Internet te bewonderen zijn, beloven inderdaad veel. Naar het zich laat aanzien, speelt ook Quake zich af in een middeleeuwse fantasy-wereld. Je kan vliegen, iets wat de speler in het spel Heretic ook kon, en je kan je vechtpartijen onder water vervolgen. Het scherm golft dan op een suggestieve manier. Objecten zijn ook werkelijk drie-dimensionaal, zodat je, eromheen lopend, een object van alle kanten kunt bekijken. Reken maar dat de makers er weer sloten met geld mee gaan verdienen. Als je ooit in de stad Mesquite in Texas zou komen, zou je het bureau van 'Id' gemakkelijk herkennen. Het is namelijk het enige gebouw in het stoffige stadje waar er een aantal Ferrari Testarossa's buiten geparkeerd staan.

Theo Paymans

BURGER STRIJDT VOOR BURGERRECHTEN BIJ DEFENSIE

Toen Eisse Folkersma in begin 1983 werkloos was werd hij door defensie benaderd. "Ik kreeg een telefoontje of ik direct kon komen. Ze hadden op korte termijn iemand nodig voor het praktische gedeelte van de bedrijfs-school." EGO had een gesprek met hem.

Je kwam dus direct vanuit de burgermaatschappij het bedrijf binnen?

Ja, maar dat was niet onbekend voor mij. Mijn militaire dienst vervulde ik in Havelte, bij de Palua. Daar zat ook een predikant die ik al uit Arnhem, waar ik vandaan kwam, kende. Ik ben zelf gereformeerd opgevoed en herkende nog wel iets, maar eigenlijk werd niemand koud of warm van de g.v. De diensttijd was voor mij een leuke periode in mijn leven. Ik kijk er positief op terug en wist van daaruit dus enigszins wat me op de bedrijfsschool te wachten stond. Bovendien was mijn vader beroepsmilitair. Ik heb het dus niet van een vreemde.

Tijdens je diensttijd zat je paraat, wél een verschil met een opleidingsinstituut, lijkt ons?

Ja, er is een groot verschil tussen het parate onderdeel en een opleidingsinstituut. Zoals je ziet, gebeurt hier alles in het gebouw en niet in het veld. We

hebben hier de beschikking over vier bedrijfsvervangende lokalen. In het Telecombedrijf werken we met kabel en leren we de leerlingen fouten zoeken in netwerken. Het Radiocombedrijf omvat elektronica en meetapparatuur. Bij Datacombedrijf gaat het ons om het gebruik, het samenstellen en testen van de P.C. als ook om communicatie met software. Bij het beveiligingsbedrijf tenslotte gaat het om het werken met de buis en om het installeren.

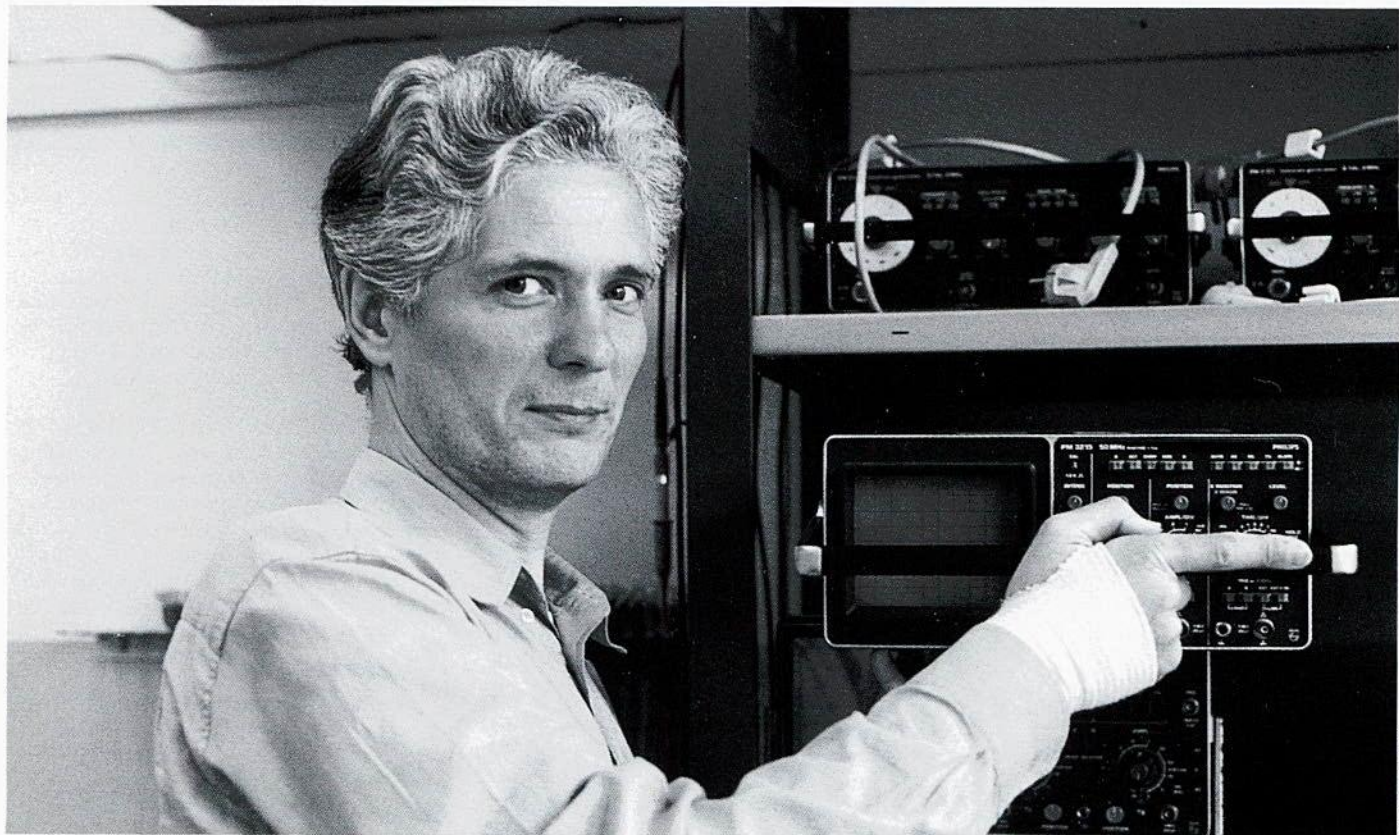
Wat zijn jouw werkzaamheden in deze lokalen?

De functie heet praktijkbegeleider. In feite ben ik beheerder van het meetpracticum elektronica. Ik geef praktijklessen aan T.S.-ers. In feite ben ik een radertje in het rad "V.E.V."-Opleidingen bij de K.L. De Vereniging ter bevordering van het Elektronisch Vakonderwijs superviseert deze opleiding. Vroeger leidden we (à la het streekschoolonderwijs) op tot technicus. Tien procent van de leer-

lingen haalde dat. In de loop der jaren werd de opleiding voor defensie te kostbaar en veranderde de V.E.V. de opleidingsstructuur.

Kun je de lezer van EGO uitleggen hoe de opleiding nu in elkaar zit?

De militaire basisopleiding maakt geen deel uit van onze opleiding, doch gaat vooraf aan de eerste periode van vier en een halve maand. Dan volgt het theoretische gedeelte van de VEV-opleiding tot Monteur Communicatie Systemen, vier en een halve maand. Hierna volgt de militaire functieopleiding; in twee en een halve maand worden de technisch specialisten opgeleid tot radio- of aggregaatonderhoudsmonteur. Mogelijk volgt hierna nog een rij-opleiding, dit is alleen het geval als dit noodzakelijk is voor de te vervullen functie. Na deze periode gaan de TS-ers naar een paraat onderdeel. Vanaf dit moment komen zij gemiddeld éénmaal in de veertien dagen voor de praktische opleiding naar de bedrijfsschool op het VOC in Ede. Ook moeten zij in deze periode nog examens afleggen bij het VEV. Na deze eerste periode van twee en een half jaar moeten cursisten in het bezit zijn van het monteursdiploma. Er volgt nu weer een

periode van vier en een halve maand theorie in Ede op het VOC, en wel voor de opleiding tot Eerste Monteur Communicatie Systemen. Hierna gaat het weer verder met de praktijk-opleiding tot het einde van de diensttijd, ook nu geldt weer dat er tussentijds examens afgelegd moeten worden.

Hoe zit het met de belangstelling voor deze opleiding?

Belangstelling is er voldoende. Wel constateer ik dat het niveau van de leerlingen omlaag gaat. Er is bij de aanname een duidelijk verschil. Vroeger kwamen jongens met L.T.S.-C. binnen, nu met L.T.S.-B. Ook merken we dat de kwaliteit van het onderwijs (in de burgersamenleving) afneemt. We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat het basisonderwijs te veel vakken heeft waardoor sommigen niet meer leren rekenen en al helemaal niet zelfstandig kunnen studeren. Als je timmerman wilt worden moet je al kunnen koken en borduren. Op zich prima, maar niet als het één ten koste van het ander gaat. Ik vind dat er in de brugklassen al meer met niveau-verschillen zou moeten worden gedaan. Collega's schrikken van het niveau van veel BBT-ers. Mijn directe collega's hebben tijdens hun lessen geen contact meer met dienstplichtigen, zij leiden alleen beroepspersoneel op (KMS en TS). Militaire collega's, bij een andere instructiegroep, die militaire functie-opleidingen verzorgen komen bij de opleidingen wel in contact met dienstplichtigen. Vroeger zaten er bij de dienstplichtigen HTS-ers en MTS-ers. Nu mag je al blij zijn als ze LTS hebben. Toch moeten ze opgeleid worden voor een technische functie.

Je had het over LTS-B en LTS-C, wat is het verschil?

Eigenlijk kun je wel zeggen dat het verschil tussen B en C is dat waar vroeger op C-niveau het wiskunde-pakket verplicht was, ze nu met B weliswaar een rekenmachine kunnen bedienen maar niet zelf kunnen nagaan of het antwoord bij benadering juist is. Uiteraard hebben we het over gemiddelden maar het is toch wel véél minder dan we gewend waren.

Een uitdaging, lijkt ons?

Aan één kant zeker. Alleen kosten allerlei basale zaken zo veel meer tijd dan we eigenlijk hebben. Burgerleerkrachten komen nu terug om in de avonduren mensen bij te spijkeren. Soms is dat demotiverend. Soms ook juist een uitdaging om mee verder te gaan. We constateren ook dat het beeld, dat de werking van de K.L. naar de buitenwereld uitstraalt, de werkelijkheid niet dekt. Een deel van de mensen is omgepraat door de werving. Jongens die eigenlijk maar één doel hadden, namelijk chauffeur te worden, zien zich geconfronteerd met een toekomst als elektrotechnisch expert. De motivatie is dan vaak ver te zoeken. Het hoofdprobleem blijft dat ze niet hebben geleerd te studeren.

Niet voor niets is in het opleidingstraject

een tussen-niveau ingevoegd geweest, dat van assistent-technicus.

Je moet weten, dat toen de bedrijfs-school begon in 1983 als ondersteuning van de tot dan nog geheel theoretische opleiding van de technisch specialisten, de normale dagelijkse werkzaamheden tot dat moment voldoende praktische ondersteuning boden. De opleiding bestond toen uit twee niveaus, nl. Monteur en Technicus. Door veranderingen in de techniek werd het verschil in kennis tussen beide niveaus te groot, er is toen door het VEV een tussen-niveau ingevoerd, inderdaad Assistent-Technicus. Tegenwoordig werken we met een nieuwe opleidingsstructuur, hierin tref je de term Assistent-Technicus niet meer aan. De opleidingsstructuur ziet er thans als volgt uit: Assistent-Monteur, Monteur, Eerste-Monteur en Technicus. Wij beginnen met het Monteurniveau en proberen ook nog het Eerste-Monteurs niveau bij te brengen, in de meeste gevallen lukt dat ook.

Eigenlijk toch wel positief om ook de minder-gemotiveerden aan het handje te nemen en uiteindelijk als opleider een goed produkt af te leveren. Streekschool zonder militair perspectief was waarschijnlijk voor sommigen geen haalbare kaart.

Inderdaad, er zit maatschappelijk gezien een positieve kant aan. Er wordt ook meer naar ons geluisterd dan enige jaren geleden. Je kunt wel zeggen dat er een andere wind door defensie waait die voor burgers positiever is. Als er nu ook nog meer tijd beschikbaar komt gaan we de goede kant uit. Ik zou willen pleiten voor een beter voor-traject, voor een inwerkperiode waarin geschiktheid en opleidbaarheid allebei selectiecriteria zijn.

Dat vind ik in feite een burgerrecht voor onze BBT-ers!

Bedankt voor dit gesprek.

Kees Roza en Richard Schoonderbeek.

AANDACHT VOOR MENSENRECHTEN: NU MEER DAN OOI

Over enkele maanden verlaten de laatste dienstplichtigen de krijgsmacht. Dan heeft Nederland een leger dat geheel bestaat uit vrijwilligers. Dan moeten jaarlijks duizenden jongeren geworven worden. Jongeren die hun horizon willen verruimen bij de luchtmacht, die ervan overtuigd zijn dat de marine helemaal zo gek niet is, of die zich gaan inzetten voor vrede en veiligheid bij de landmacht.

Maar zouden zij zich ook realiseren dat het militair-zijn niet altijd zo zorgeloos is als de commercials doen voorkomen? Zouden ze zich voor kunnen stellen hoe het is om te werken in een gebied dat geteisterd wordt door oorlog? Zouden ze bijvoorbeeld weten dat ze geconfronteerd kunnen worden met grove schendingen van mensenrechten?

De Beroepsgroep Militairen (BGM) van Amnesty International ijvert voor gedegen mensenrechten-educatie in de krijgsmacht. Enkele BGM-leden aan het woord over hun activiteiten.

De Beroepsgroep Militairen was haar tijd misschien vooruit. Al vanaf haar oprichting veertien jaar geleden heeft ze zich ingezet voor een betere en uitgebreidere mensenrechten-educatie in de krijgsmacht. Deze doelstelling was toen niet bijster actueel.

"Het woord *mensenrechten* was toen net zo stoffig als het woord *educatie*. Wat had de krijgsmacht nou met mensenrechten te maken?", oppert Gerard van Lennep, voorzitter van de BGM. "Behalve bij de opleiding van de marechaussee was er weinig of geen belangstelling voor dit onderwerp. Af en toe werd er een case-study doorgenomen van bijvoorbeeld SS-wreedheden, gepleegd in 1944 in een dorpje in de Ardennen. Allemaal lang geleden en slechts theoretisch van belang, want wanneer zou de Nederlandse soldaat met dat soort dingen in aanraking komen?"

In 1982 was dit een retorische vraag, waarop het antwoord vanzelfsprekend 'nooit' luidde. Maar anno 1996 is dat volkomen anders. Van Lennep: "Libanon, Haïti, Cambodja en vooral Srebrenica hebben ons de ogen geopend. De omstandigheden waarin Nederlandse militairen optreden, veranderen met de dag. En dan wordt de vraag 'Zijn we er op voorbereid?' sterker."

"De krijgsmacht heeft nu meer dan ooit mensen nodig die oog hebben voor die veranderingen", vindt hij. "Mensen die inzien dat het militaire optreden ineens andere kennis nodig heeft: kennis van mensenrechten, van onderdrukking, van martelen en hoe dat tegen te gaan."

■ Theorie en praktijk

De Beroepsgroep Militairen voorziet in kennis over mensenrechten, bijvoorbeeld tijdens de 'Clingendaal-opleiding'. Het Haagse instituut voor internationale betrekkingen Clingendaal is verantwoordelijk voor een deel van de voorbe-

reiding van Nederlandse militairen op hun taak als VN-waarnemer (UNMO) in gebieden als voormalig Joegoslavië en Angola.

Het instituut verzorgt een cursus Peacekeeping van twee weken waarin aandacht besteed wordt aan onderwerpen als vredesmachtsen en internationaal recht, historische ontwikkelingen rond vredeshandhaving, oorzaken van conflicten, interculturele communicatie en onderhandelingen.

Onderdeel van de cursus zijn ook twee lesuren over het onderwerp Mensenrechten. Twee docenten van Amnesty International verzorgen dit onderdeel: Lars van Troost, coördinator Beroepsgroepen bij Amnesty, en brigade-generaal b.d. Cornelis Kuypers, BGM-lid. Zij proberen zowel theorie als praktijk in hun lesuren aan bod te laten komen.

De theorie behandelen ze aan de hand van de historische en juridische achtergronden van mensenrechten. Speciale aandacht besteden ze aan de inspanningen van de Verenigde Naties op dit terrein: de relatie tussen het humanitaire recht en de rechten van de mens.

De praktijk komt aan de orde in verschillende cases, die op actuele situaties gebaseerd zijn. Van Troost: "Vooral discussie-cases. Bijvoorbeeld het geval dat je als UNMO een *local* op heterdaad betrapt op het stelen van VN-materieel. Dat is regelmatig voorgekomen, denk aan Somalië en Joegoslavië. Officieel behoort je dan de verdachte over te dragen aan de plaatselijke autoriteiten. Maar het is gebleken dat VN-ers wel eens anders reageren, zeker als ze al langer in een gebied verblijven en die diefstal vaker is voorgekomen. Dan nemen ze het niet zo nauw met de mensenrechten."

■ Vragen en oplossingen

Van Troost legt uit dat het niet de bedoeling van Amnesty is om een oordeel

te vellen over een mogelijk optreden, maar om de cursisten aan het denken te zetten. "Ik presenteer bepaalde vraagstukken. Ik claim niet dat ik de juiste oplossingen heb. Het gaat erom dat je, als militair die uitgezonden wordt, bewust bent van het feit dat dit soort dingen kunnen gebeuren. Dat je van tevoren nadenkt over de handelingsruimte die je dan hebt."

Want, zo benadrukt de Amnesty-coördinator, de mandaten en andere richtlijnen van de Verenigde Naties bieden nog wel wat ruimte aan de VN-militair. Dat is ook gebleken uit reacties van cursisten die al eerder uitgezonden waren. Die geven aan dat je als waarnemer zeker een bepaalde invloed kunt aanwenden om erger te voorkomen.

"Als je een verdachte overdraagt aan lokale politie, waarvan je weet dat ze hun gevangenen heel slecht behandelen, dan kun je proberen daar toezicht op te houden. Bijvoorbeeld door inspectiebezoeken te eisen of door inzage te vragen in het detentieregister. Kijk, waar het mij om gaat zijn de mensenrechten. Als je als UNMO ook maar iets kunt doen om bijvoorbeeld martelingen te voorkomen, dan moet je dat proberen", betoogt Van Troost.

■ Uitbreiding

De cursisten zijn erg te spreken over het onderdeel Mensenrechten in de Clingendaal-cursus. Omdat het belang ervan groot geacht wordt, gaat het les-onderdeel van twee naar drie lesuren. Die uitbreiding wordt vooral gebruikt om nog meer ruimte te bieden aan behandeling van praktijkgevallen.

Tot dit jaar verzorgde Amnesty ook op het Opleidingscentrum voor Officieren in Breda een onderdeel over mensenrechten. "De krijgsmacht heeft hier zelf een deel van de educatie overgenomen. Dat vind ik een goede ontwikkeling", zegt Frans van de Putte.

Van de Putte, luitenant-kolonel b.d., was één van de docenten op het opleidingscentrum. Zijn cursisten waren officieren die werden opgeleid tot fundamenteel voorlichter. In grote lijnen volgde Van de Putte dezelfde lesopzet als op Clingendaal.

De reacties van de cursisten waren over het algemeen positief. "Maar dat hangt ook van het gezelschap af. De ene groep is kritischer dan de andere. Soms zijn er cursisten bij die al meermalen uitgezonden zijn, dus die hoeft je weinig meer te vertellen over schendingen van mensenrechten. Die hebben daar direct mee van doen gehad."

“Vooral de gebeurtenissen in Srebrenica hebben ons de ogen geopend”

■ Vervolgden en vervolgers

Het verzorgen van lessen over mensenrechten is maar één van de activiteiten van de Beroepsgroep Militairen. Een andere activiteit is de inzet voor buitenlandse beroepsgenoten: vóór hen die het slachtoffer zijn van mensenrechtenschendingen, en tégen hen die zich zelf schuldig hebben gemaakt aan het schenden van de mensenrechten. Kortom: opkomen voor vervolgd en optreden tegen vervolgers.

Voor allebei de gevallen hanteert de BGM het Amnesty-actiemiddel bij uitstek: de brief. Maar wat is de meerwaarde van militairen die militairen schrijven? Jan Zoomers, secretaris van de

Beroepsgroep: "Een militair kan werken op het eergevoel van een collega. Alle militairen wordt een bepaalde gedragscode bijgebracht en daar kun je ze op aanspreken. Ook als ze in slechte omstandigheden moeten functioneren."

Hij vervolgt: "Een brief van een beroepsgenoot maakt meer indruk dan van een willekeurig Amnesty-lid. Daarom ondertekenen de BGM-leden altijd met naam en rang, eventueel wapen of dienstvak. Ze schrijven wel op persoonlijke titel."

En hebben de brieven enig effect? Frans van de Putte denkt van wel: "Hier geldt vooral de verdienste van Amnesty. Wij zijn als organisatie, als mensenrechtbeweging, niet meer weg te denken.

Daarom blijft het brieven schrijven zinvol om te doen, ook al bemerk je er niet direct effecten van. Maar dat weet je als je aan dit werk begint."

"Ik vind telkens weer de inspiratie om door te gaan met dit werk als ik de krant lees of tv kijk", vertelt Van de Putte. "Dan zie je dat de noodzaak voor de activiteiten van de Beroepsgroep onverkort overeind blijft. Ik ga er dan ook zeker mee door. En ik kan het iedereen aanraden. Want om optimaal te functioneren als militair, moet je dit soort vraagstukken niet uit de weg gaan."

*Frans van Orsouw,
(lid van de
Beroepsgroep Militairen)*

Leden gevraagd

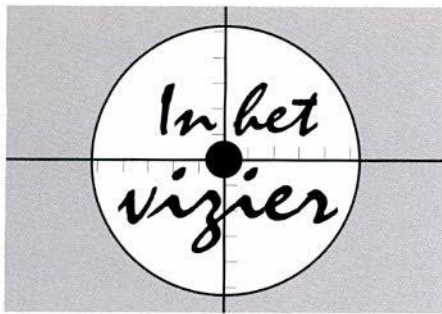
Naast de Beroepsgroep Militairen bestaat er bij Amnesty International het Militair Actienetwerk. Leden van dit netwerk krijgen eens per maand of eens per twee maanden een verzoek opgestuurd om een brief te sturen. Bijvoorbeeld een brief aan een beroepsgenoot in een ander land die betrokken is bij een ernstige schending van mensenrechten. Bij het verzoek is inhoudelijke en praktische informatie toegevoegd, inclusief een aantal kant-

en-klare zinnen. Zo kunnen de schrijvers in korte tijd een brief opstellen.

De Beroepsgroep en het Actienetwerk hebben dringend behoefte aan nieuwe leden. Heeft u belangstelling, neem dan contact op met de secretaris van de BGM, Jan Zoomers. Hij is op maandag, dinsdag en donderdag bereikbaar via (020) 626 44 36. U kunt hem ook schrijven: Amnesty International, Beroepsgroep Militairen, Antwoordnummer 10840, 1000 RA Amsterdam. Een postzegel is niet nodig.

Amnesty International is een onafhankelijke en onpartijdige organisatie. Ze werkt voor de vrijlating van gewetensgevangenen, eerlijke processen binnen redelijke termijn voor politieke gevangenen, afschaffing van marteling en doodstraf, en beëindiging van politieke moorden en 'verdwijningen'.

MONUMENT

Zou het niet symbolisch zijn voor de vergankelijkheid en met name de vergankelijkheid van collectieve gevoelens? Het nationaal monument op de Dam is bezig uiteen te vallen. Het materiaal blijkt in staat van ontbinding. Er moet wat gebeuren, zoveel is wel duidelijk. Het bericht dat ons nationale monument aan een ingrijpende reparatie zo

niet aan vervanging toe is, heeft tot op heden betrekkelijk weinig discussie tot gevolg gehad. Generaal Couzy, de Elfstedentocht en de ziekte hadden heel wat meer aandacht. Maar ons nationaal monument op de Dam had toch ook wat meer publiciteit kunnen hebben. Of is het inderdaad zo dat het verval van die grote asperge ons na vijftig

jaar minder zegt dan eigenlijk zou moeten?

In elk geval heeft één burger zich er wel publiekelijk over uitgelaten en die heet Fuchs. Rudie Fuchs, de directeur van het Stedelijk Museum te Amsterdam. Als het aan hem ligt wordt dat nationaal monument afgebroken en wordt er opdracht gegeven tot een nieuw monument dat "meer past bij de Nederlands traditie en bij de plaats waar het staat". Naar zijn mening is het monument op de Dam "geen kunstwerk en dus hopeloos gedateerd". Ten aanzien van de plaatsing van de beelden van Raedeker die van het monument deel uitmaken, zegt Fuchs dat ze mooi, zuiver en overtuigend van stijl zijn, maar dat de plaatsing ervan "belachelijk pathetisch is, omdat het niet gedragen wordt door een trefzeker idee van stijl".

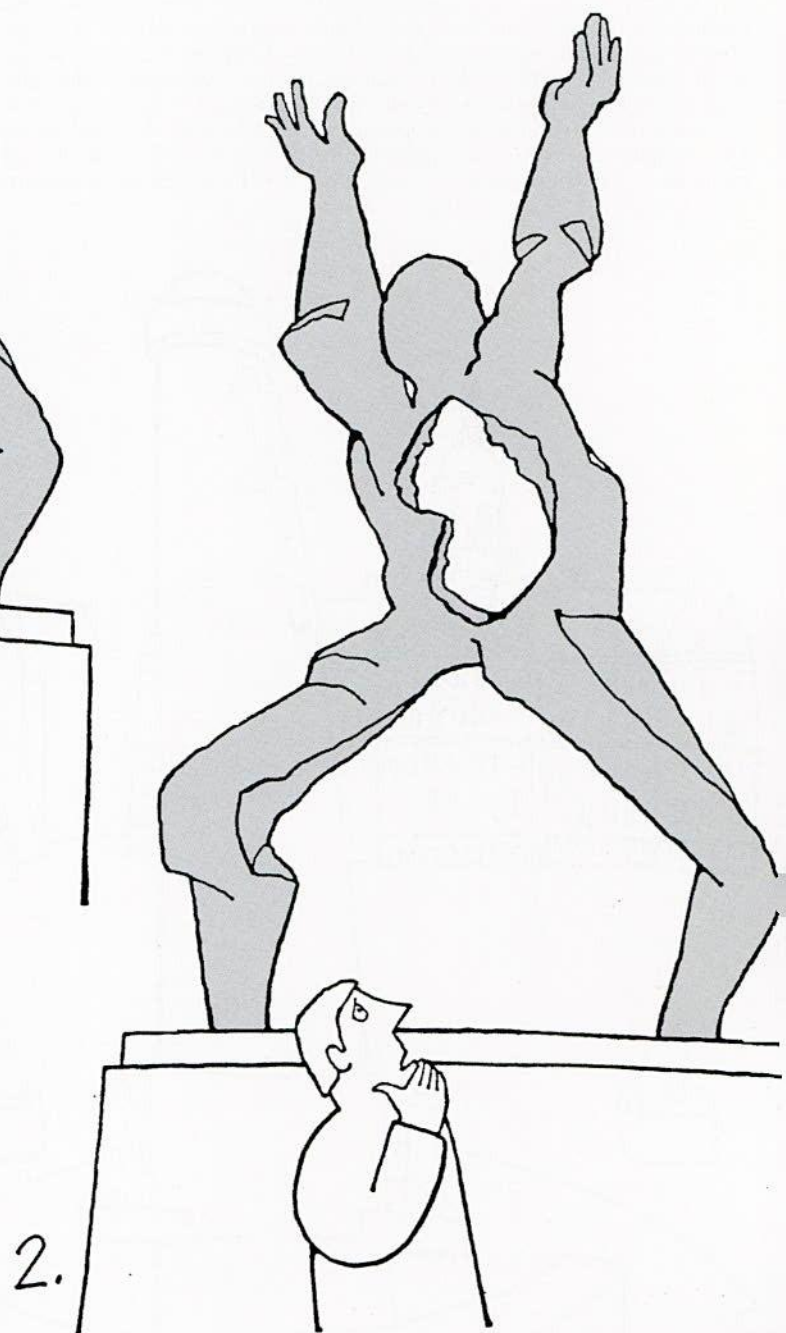
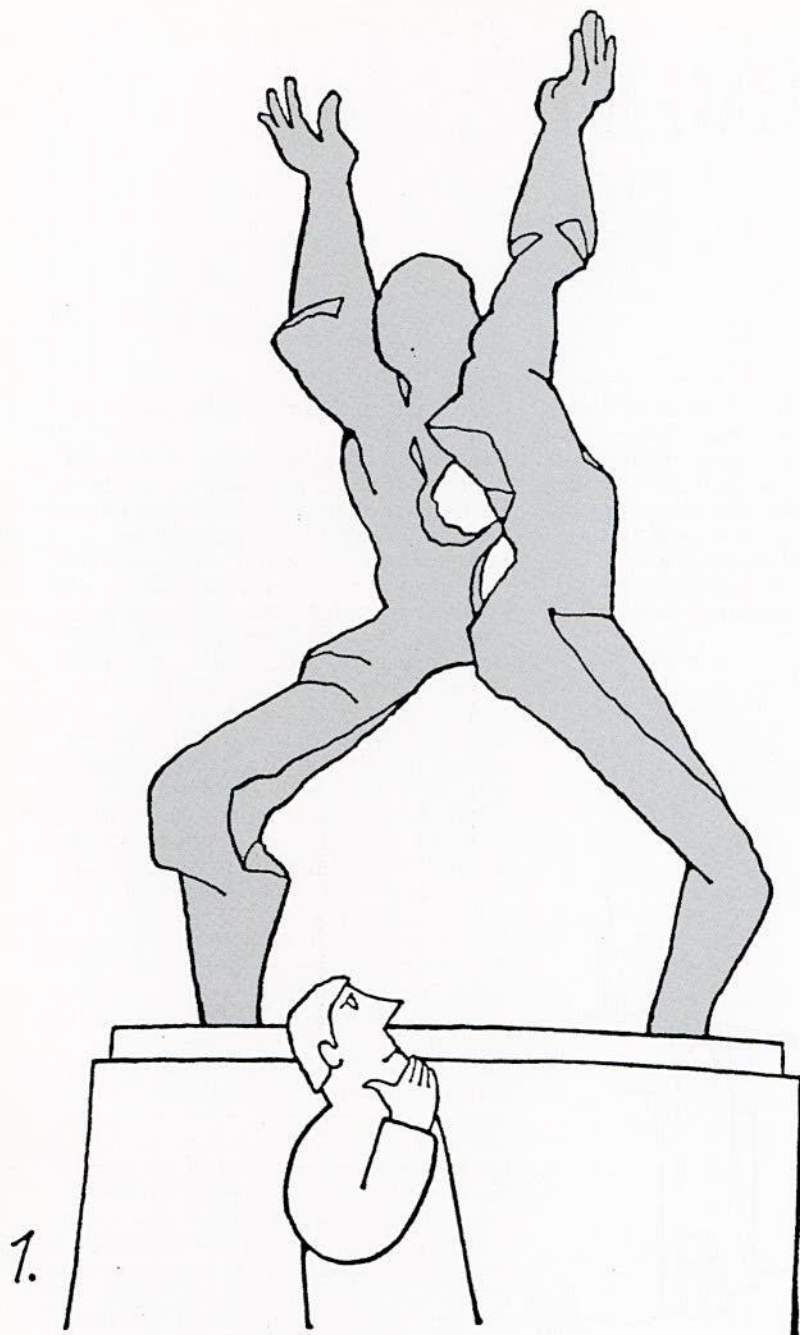
Natuurlijk is Fuchs een groot kunstkenner, maar toch als het om kunst gaat, maak ik en wellicht ook het hele Nederlandse volk zelf wel uit of iets kunst is.

En ook als we het geen kunst vinden, dan nog is het de vraag of een monument moet verdwijnen, dat wil zeggen niet gerepareerd zou moeten worden, omdat het geen kunst is. Talloos zijn in het buitenland de oorlogsmonumenten, die wellicht ook volgens Fuchs geen kunst zijn. Maar niemand die ze daarom in geval van noodzakelijke reparatie meteen ook weg wil hebben. Daarbij komt dat het nationaal monument tot doel heeft de levenden en het nageslacht aan ontberingen en offers te herinneren. En, voor zover na te gaan, deed dat monument dat, al was het alleen maar vanwege het feit dat het daar stond, op de Dam. Een monument niet alleen van Fuchs en ook niet alleen van de Amsterdammers of een commissie uit de Amsterdamse gemeenteraad. Ik meen dat je indertijd nog mede-eigenaar van het beeld kon worden door de aankoop van een vierkante centimeter monument.

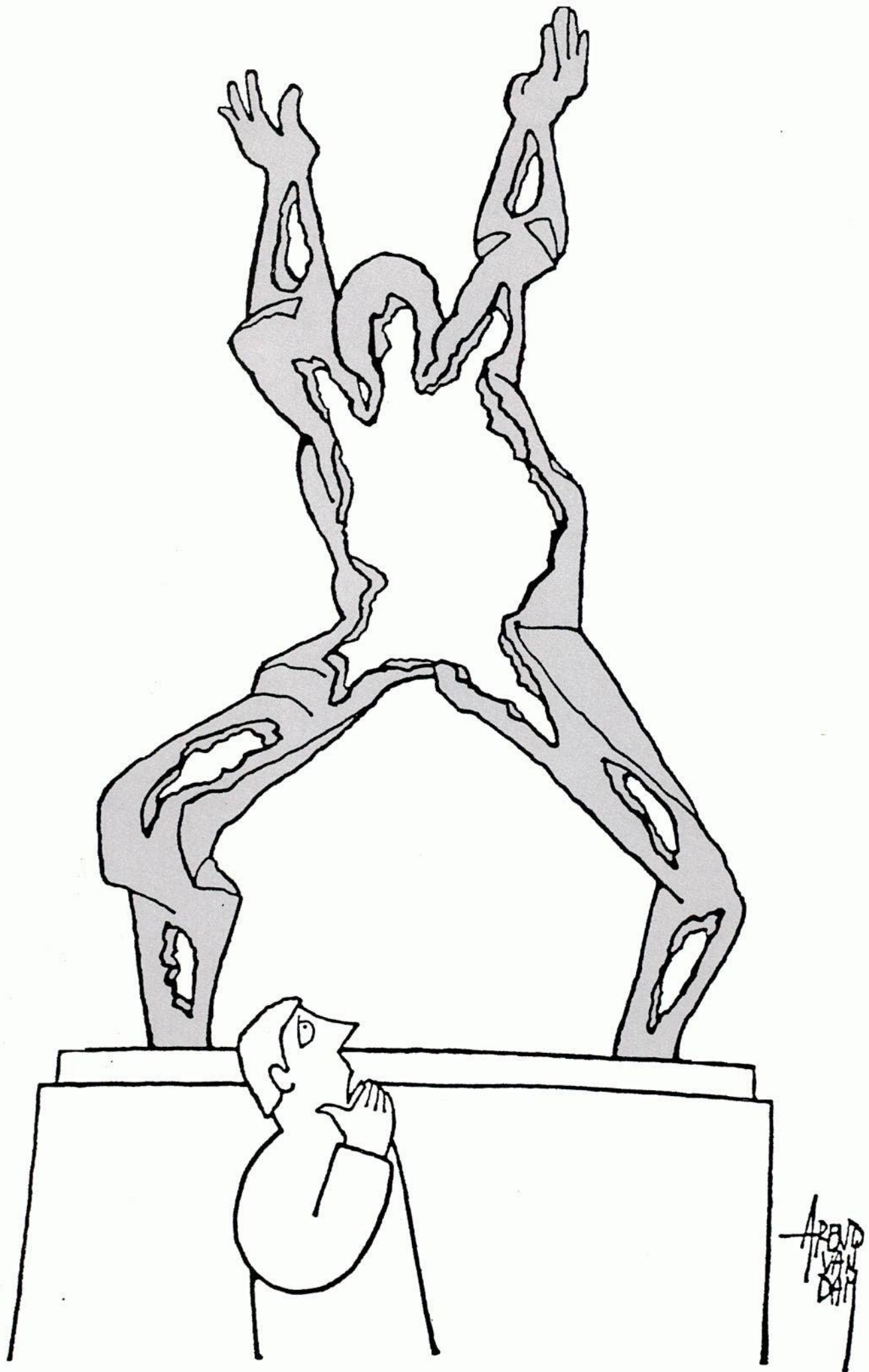
Aan de voet van dat monument hebben zich zo'n vijftig jaar lang herdenkingen voltrokken, waardoor de contouren ervan in de hoofden van de Nederlanders een duurzame gestalte hebben gekregen. We moeten dat monument maar laten staan zoals het is en de noodzakelijke reparatie laten uitvoeren. Een klein emotioneel probleem is misschien nog het feit dat het bedrijf dat de reparatie kan uitvoeren niet in Nederland gevestigd is maar in Duitsland.

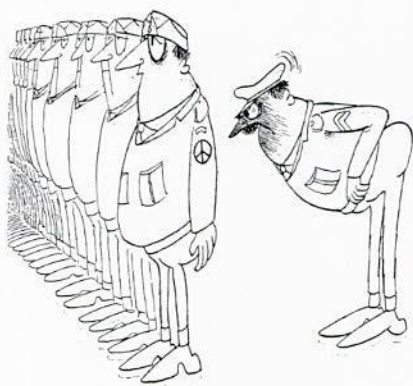
Léon Wecke

3.

Het is de militair verboden, zich aan te sluiten bij groepen of verenigingen van personen, welke doel of handelingen in strijd zijn met het wezen van de krijgs macht.

Juist op het moment dat de kopij voor het maart-nummer bij de drukkerij was afgegeven bereikte ons het bericht van het overlijden van onze medewerker Cor Hoekstra, beter bekend onder zijn cartoonistennaam Cork. Om een aantal redenen menen wij daar even bij stil te moeten staan. In de eerste plaats schrap je een zeer gewaardeerde medewerker niet zo maar uit de colofon. Maar er zijn dwingend motieven: Cork had "iets" met de krijgsmacht en met de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging.

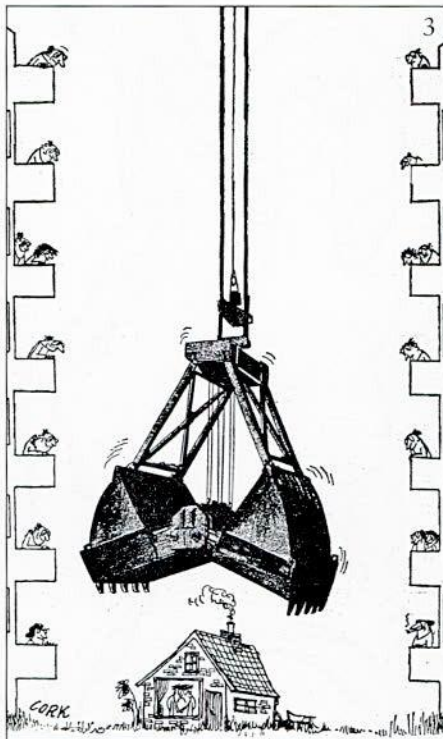
Cor Hoekstra woonde en werkte in Oranjewoud (bij Heerenveen) en had zich vanuit het landelijke Friesland een niet weg te denken plaats in de internationale cartoonistenwereld weten te verwerven. Gedurende tientallen jaren verschenen zijn tekeningen in talloze kranten en tijdschriften over de gehele wereld. In het bijzonder in de Verenigde Staten en Japan vonden zijn cartoons lange tijd gretig aftrek.

In de jaren zestig bracht Cork zijn eigen "handboek soldaat" uit. Een goedmoedige satire op de dodelijk ernstige militaire voorschriften en gebruiken en dus op het soldatenbestaan (afb. 1). Ruim tien jaar eerder verschenen er al prenten van zijn hand in de voorloper van ons blad EGO, het maandblad ZO (1954/55). In deze cartoons, van de beginnende Cork (nog gesigneerd met zijn eigen naam), zal zelfs de grootste kenner van zijn werk moeite hebben de latere succesvolle cartoonist te ontdekken (afb. 2).

Aan het leveren van dagelijks getekend commentaar op het wereldgebeuren heeft Cor Hoekstra zich nooit gewaagd. In een vraaggesprek zei hij daarover eens: "Ik ben niet zo'n actuele tekenaar, ik vind me wel op, maar na drie dagen krijg ik pas een idee, en dan is het voor een dagblad te laat". Dat wil overigens geenszins zeggen dat hij ook niet zeer geëngageerde prenten zou hebben gemaakt. Dat was soms wel degelijk het geval. Achter zijn cartoons over de voortschrijdende technologische ontwikkelingen, de ongebreideld gepleegde nieuwbouw, het alsmat aantasten van

CORK

(1931-1996)

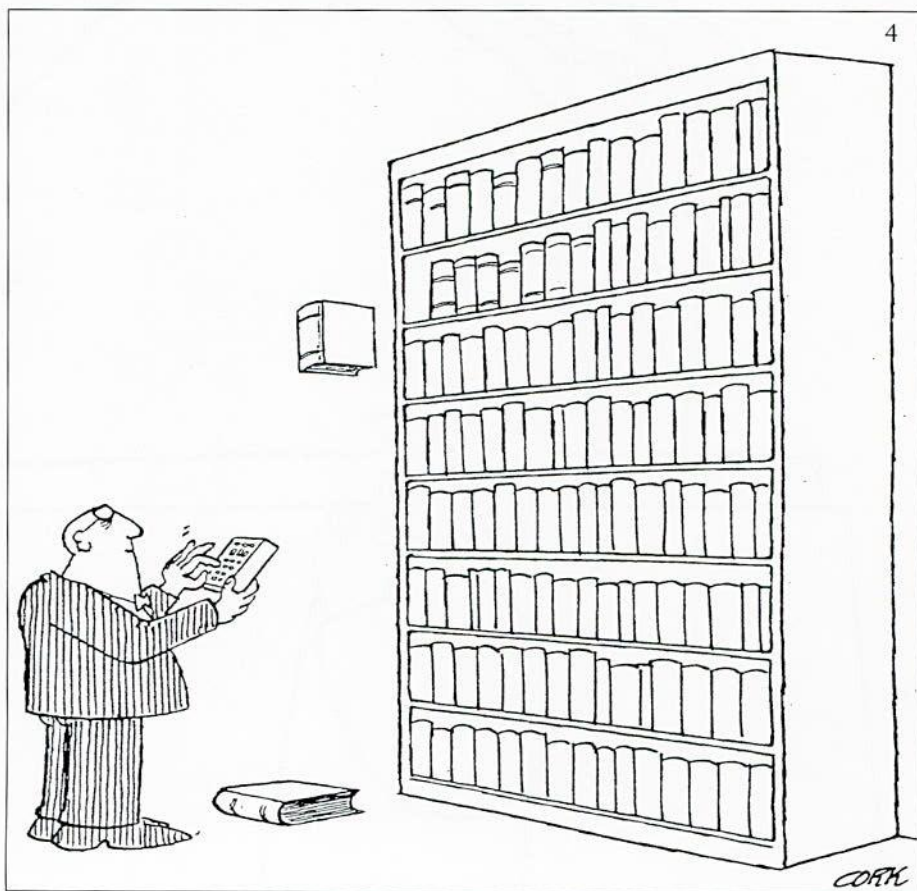
ik zei "HERHALINGS-MENSEN DAAR AANTREDEN, SUFFERD!"

het landelijk leven en het leefmilieu schulde wel degelijk een bewust levend mens. Een bewijs daarvoor is bijgaande tekening uit rond 1970 (afb. 3).

De lezers van EGO hebben Cork de laatste jaren vooral leren kennen door zijn getekende bijdragen op de boekenpagina's. Als een klein eerbetoon aan een groot tekenaar drukken we één van zijn aardigste prenten uit dit genre nogmaals af (afb. 4).

Het was heel fijn (en een eer) dat een internationaal bekend cartoonist als Cork zich niet te groot voelde zo lange tijd ook medewerker van ons blad te willen zijn.

Redactie

WIE MAAKT DE GESCHIEDENIS?

Mandela en De Klerk hebben in Johannesburg op straat ruzie staan maken. Deze vroegere tegenstanders hebben nog niet zo lang geleden samen de Nobelprijs voor de Vrede gewonnen, maar de geschiedenis blijft tussen hen staan. Of liever: De Klerk wil niets meer weten van die geschiedenis. Want Mandela had in een toespraak geconstateerd dat de misdadigheid in Zuid-Afrika geërfd was van het vorige regime. Maar De Klerk, die 30 jaar lang de apartheid vurig heeft gediend, kan Mandela's waarheid niet onder ogen zien en de vroegere president werd boos.

De Klerk geeft toe, dat de apartheid verkeerd was en dat het vorige regime er te lang mee door is gegaan. Maar De Klerk heeft nog nooit spijt betuigd over de misdaad van de apartheid - hij krijgt het niet over zijn lippen. En dus zal De Klerk elke keer boos worden, als de gruweltijd tegen het licht wordt gehouden. En als de schuldigen worden aangewezen.

Maar het lijkt wel alsof sommige blanken nog steeds niet begrijpen wie verantwoordelijk is voor racistisch gedrag. Zo zei president Bill Clinton bij het herstel van de betrekkingen tussen de VS en Vietnam, dat het nu tijd was "om te vergeven". Zoiets is prijzenswaardig, na de gruwelijke oorlog tegen het arme boerenland. Maar de Amerikaanse president bedoelde dat de Amerikanen vergeving moesten schenken aan de Vietnamezen! Het zou hem hebben gesierd als de Amerikanen aan de Vietnamezen vergeving had gevraagd voor de chemische ontbladering met Agent Orange, voor de massabombardementen met de B-52-ers en voor de onrechtvaardige agressieoorlog.

Maar dat gebeurt niet. Nederland durft nog steeds niet te erkennen dat onze koloniale oorlog tegen het Indonesische nationalisme een fout was, met oorlogsmisdaden. Amerika zwijgt over de misdaden tegen Vietnam, of de onwettige blokkades tegen Cuba en Nicaragua. En in Zuid-Afrika zijn het de blanken als De Klerk, die zich niet schamen voor hun verleden. De schuldigen aan de misdaden vergeven het de slachtoffers, dat zij zich verzet hebben! Of zij eisen van de slachtoffers, dat die het verleden vergeten: het boek moet worden gesloten. De misdadigers eisen van de slachtoffers dat zij hun mond houden over de misdaad die tegen hen werd gepleegd.

De koloniale mogendheden zien in het kolonialisme alleen het goede, dat werd gedaan. De koloniale oorlog van Nederland wordt zodoende de 'politio-nale actie' om de bevolking te beschermen tegen terrorisme. De Amerikaanse oorlog tegen Vietnam werd omgetoverd tot Amerikaanse poging om Vietnam te redden voor de democratie. En de apartheid in Zuid-Afrika werd goed gepraat als noodzaak om de Christelijke Beschaving te beschermen tegen uitbarstingen van zwarte haat, o.a. door de Telegraaf-medewerker Hilterman.

Die schreef (op 7-10-95): "Vrienden van Zuid-Afrika vreesden altijd dat als de leidende blanke minderheid het oppergezag zou moeten prijsgeven er een bloedige afrekening zou volgen. Wat wij na de oorlog '40-45 een 'bijltesdag', een uitbarsting van opgekropte haat tegen een wrede onderdrukker noemden." Maar meent Hilterman: "Dank zij de grote wijsheid en het natuurlijke gezag van Nelson Mandela is evenwel in Zuid-Afrika een historische omwenteling redelijk rustig en ordelijk verlopen. Een weergaloze prestatie. Hulde daarom ook voor ex-president F.W. De Klerk die Nelson Mandela's kwaliteiten herkende en de moed had de loop der geschiedenis te keren".

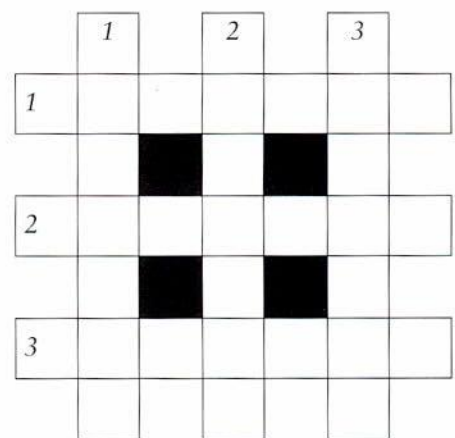
Het is precies omgekeerd: niet De Klerk keerde de "loop der geschiedenis", maar het was de geschiedenis die afreken-de met het blanke apartheid-regime. Er kwam een eind aan de apartheid door de binnen-

landse opstand (sinds 1985) en de buitenlandse sancties (vooral de Amerikaanse financiële boycot). Daardoor werd De Klerk's regime gedwongen het beleid op te geven dat zij al die jaren met overgave hadden gesteund.

Geschiedenis wordt niet gemaakt door een los stelletje koningen en generaals, pausen en ontdekkingsreizigers. De geschiedenis wordt gevormd onder omstandigheden waarin mensen als Mandela de belichaming kunnen zijn van een breed draagvlak. Toch keerde ook hij "de loop der geschiedenis" niet: het was de geschiedenis die afrekenende met het blanke regime.

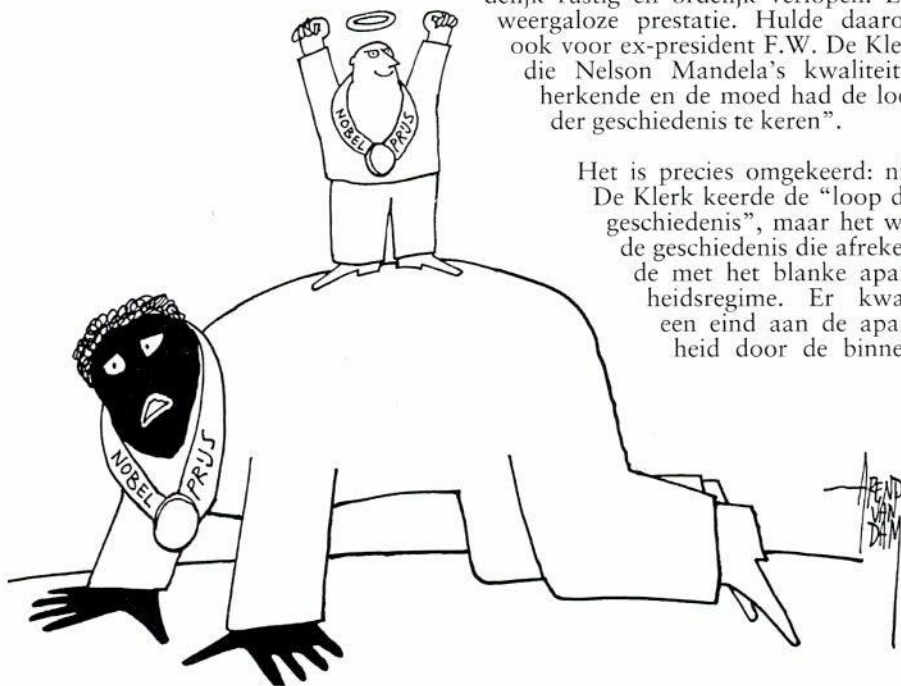
Hilterman en De Klerk hebben weinig begrepen van de anti-apartheidsstrijd. Want er is nooit sprake geweest van een 'bijltesdag' (ook niet in Nederland na de tweede wereldoorlog trouwens). Niet omdat Mandela die bijltesdag wist te verhinderen, maar omdat het ANC nooit zoiets heeft geweld en nooit de blankenhaat heeft gepredikt. Mandela hoefde dus zijn achterban niet te overtuigen - hij vertolkte de mening van zijn achterban. Mandela zal nooit nalaten om dit nadrukkelijk onder woorden te brengen. En de echte 'vrienden van Zuid-Afrika' weten dat in de Zuidafrikaanse afkeer van apartheid nooit plaats was voor blankenhaat. Maar sommige blanken kunnen nog steeds niet luisteren naar zwarten, ook al heet die Mandela.

Karel Roskam

Hieronder een puzzel waarbij zowel horizontaal als verticaal hetzelfde woord moet worden ingevuld.

1. Gevederde vriend
2. Oost-europeaan
3. Geklets

IS OORLOG GOED VOOR DE GENEESKUNDE?

Zitten het jungle- en Golfsyndroom tussen de oren, zijn zij veroorzaakt door respectievelijk het middel Lariam en een medische cocktail van van alles en nog wat, of ligt er nog een andere (combinatie van) oorzaken aan ten grondslag? Ik pretendeer niet het antwoord te weten, daarvoor zijn nog veel te veel zaken onzeker, onduidelijk, onverklaarbaar. Wel echter kan worden gevraagd, waarom medicijnen werden toegediend waarvan ondertussen wel gesteld kan worden dat werking en bijwerking nog allesbehalve volledig bekend waren. Werd op puur medische gronden, onder het enigszins bedenkelijke motto 'baat het niet, schaadt het niet', het zekere voor het onzekere genomen, of werden hier groepen soldaten als proefkonijn gebruikt?

Een blik in het verleden leert dat die laatste mogelijkheid zeker niet uitgesloten mag en kan worden, waarbij niet eens alleen gekeken hoeft te worden naar de nazi-'geneeskunde' of naar de nucleaire straling waaraan tijdens de Koude Oorlog soldaten van zowel Oost als West werden blootgesteld. Immers, zoals de Engelse medisch-historicus Cooter het uitdrukte: "Evenals slaven, gevangenen en wezen, zijn van oudsher matrozen en soldaten een eenvoudige prooi." Zij hebben gemeen dat zij een mooie afgesloten, geïsoleerde groep vormen, die vaak ver van huis en haard worden behandeld. Bovendien zijn soldaten niet gewend "nee" te zeggen tegen een superieur, zelfs als het niet expliciet een bevel betreft, en al helemaal niet als die superieur een lid van de medische staf is. De dokter weet immers toch het beste wat goed voor ons is.

■ Interessante gevallen

Volgens vele medici heeft oorlog de geneeskunst op een hoger plan gebracht. Aan de Frans-Duitse oorlog (1870-71) schrijven zij de uitvinding van de antisepsis toe, en WO I zorgde voor een enorme uitbreiding van de kennis van semiologie en pathologie. Naar aanleiding van diezelfde oorlog sprak de Duitse arts Von Schjerning in 1922 over de enorme ervaring die artsen hadden opgedaan, waarvan in vredes-tijd de nodige vruchten konden worden geplukt. Zijn collega Hoffman schreef zelfs dat de medici "in vreugdevolle herinnering" aan de strijd terug konden denken. Oorlog was volgens deze medici "de leermeester van de chirurgie", omdat tijdsdruk en hoge gewondenaantallen de fantasie prikkelde.

In de jaren zestig stond in het NAVO-handboek te lezen dat een atoomoorlog de kennis over stralingsziekten enorm zou vergroten "ook al zou zo'n oorlog ons dan misschien (sic!) ellende brengen". Ook de houding van de Nederlandse medici die begin jaren negentig richting Golf togen getuigt

van deze instelling. Eén van hen vond het geen probleem het uitgebreide medisch instrumentarium te moeten ontberen dat hem in zijn moderne hospitaal ter beschikking stond. Hij opereerde evengoed alleen met mes en vork. Wel was het jammer niet dichterbij het front gestationeerd te worden, want "daar vond je de echt interessante gevallen".

Defensie actiever in de weer met 'jungleziekte' veteranen

Van onze verslaggever

DEN HAAG

Het ministerie van Defensie spant zich meer in om iets te doen aan de problematiek van de veteranen die lijden aan de zogeheten jungleziekte. De Tweede Kamer heeft woensdag achter gesloten deuren acht ambtenaren van Defensie gehoord om meer duidelijkheid over de problemen te krijgen. Op de bijeenkomst was ook staatssecretaris Gmelich Meijling aanwezig. Volgens commissievoorzitter Hoekema (D66) heeft Defensie nu begrepen dat er actiever moet worden opgetreden.

De meeningen over de werking van het anti-malaria middel Lariam, dat door veel veteranen in Cambod-

ja is gebruikt, bleven echter verdeeld. Volgende week neemt de Kamer een beslissing over de verder te volgen procedure.

De voorzitter van de militaire vakbond AFMP, B. Snoep, vond het optreden van Defensie sinds het bekend worden van de ziekte 'abominabel'. Ook Snoep is nu van mening dat Defensie meer werk maakt van de zaak.

Bij de AFMP zijn 148 veteranen geregistreerd die zeggen te lijden aan het Golfsyndroom, dat onder meer gepaard gaat met chronische vermoeidheid. Tweederde van hen heeft in Cambodja gediend en heeft langdurig gebruikgemaakt van het anti-malaria middel Lariam. Bij Defensie zijn slechts 27 veteranen ge-

vóór die oorlog te stammen. Zo ontdekte de Engelsman Lister in 1867 de antiseptis, een methode die daarbij in de oorlog van 1870-71 nauwelijks toepassing vond. De industriële vervaardiging van penicilline was weliswaar mede een gevolg van WO II, maar de uitvinding op zich had al in 1929 plaatsgehad. Bovendien heeft de massaliteit van toepassingen in oorlogstijd het paradoxale gevolg dat de werkzaamheid maar moeilijk nagegaan kan worden. De randvoorwaarden zijn te ongunstig, observatiemogelijkheden en kennisuitwisseling - zelfs op nationaal, laat staan op internationaal niveau - beperkt. Oorlogsgeneeskunde is korte-termijn geneeskunde. Dit maakt ook dat de enorme lijsten met gegevens, die iedere oorlog weer oplevert, weliswaar historisch uiterst interessant, maar medisch-wetenschappelijk van twijfelachtig gehalte zijn.

Bovendien kan men zich afvragen waarvoor de kennis opgedaan in een oorlog waarde heeft. In ieder geval nauwelijks voor de civiele geneeskunde in tijd van vrede. Daarvoor verschilt zij met de oorlogsgeneeskunde te zeer van karakter. De problemen die in oorlog om een oplossing schreeuwen komen vaak in vrede tijd helemaal niet voor. Neem het in de smerige loopgraven van WO I veelvuldig voorkomende gasgangreen. Pas aan het eind van de oorlog - toen WO I weer een bewegingsoorlog was geworden - was deze vorm van infectie min of meer beteugeld, maar de arts die dacht met zijn kennis over gasgangreen een glanzende carrière tegemoet te gaan in een civiel hospitaal, kwam bedrogen uit. Het werd een nagenoeg onbekend verschijnsel, zoals het ook al vóór 1914 een nagenoeg onbekend verschijnsel was geweest in een civiel hospitaal.

■ Lafaards en aanstellers

Verder blinkt de oorlogsgeneeskunde nu niet bepaald uit door een verfijnde ma-

nier van werken. Met name psychisch gewonden - lafaards en aanstellers - kregen het met stroomstoten en sigarettepeuken hard te verduren. Maar ook op de lichamelijk gewonden werden van tijd tot tijd behandelingsmethoden uitgeprobeerd die in normaler tijden de wenkbrauwen zouden doen fronsen, en die dus ook lang niet altijd een succes bleken. Maar och: in een oorlog vallen zoveel doden, eentje meer of minder maakt ook niet uit. Met andere woorden: de behandelingsmethoden tijdens een oorlog zijn in vreedstijd veelal ondenkbaar.

Ook echter voor een volgende oorlog is de waarde van de opgedane kennis gering, en niet alleen door de vooruitgang in kennis in de tussenliggende vreedstijd. Elke oorlog verschilt van karakter en daarmee verschillen ook de medische problemen elke oorlog van karakter. Neem wederom het reeds genoemde gasgangreen. In de bewegingsoorlog van 1939-45 kwam het nauwelijks voor.

Blijft de vraag of de oorlog inderdaad de leermeester der chirurgie is, en ja, het moet gezegd: het enorme aantal gewonden stimuleert inderdaad de fantasie, alleen niet in de richting van een betere geneezing, maar in de richting van een snellere en/of goedkopere geneezing. Veel gewonde soldaten hebben een been moeten missen dat bij minder tijdsdruk niet geamputeerd had hoeven te worden.

De nuancering van de veronderstelling 'oorlog is goed voor de geneeskunde' dient mijns inziens zover te gaan dat zij, door het voor nieuwe frontdienst oplappen van gewonden en het hooghouden van het moreel van zowel de troep als het thuisfront, in zijn tegendeel verandert: geneeskunde is goed voor de oorlog. Maar zelfs als men op enkele individuele zaken wijst die wel hun vruchten voor later gebruik hebben opgeleverd, dan nog blijft de vraag of die vruchten niet ook zonder oorlog vroeg of laat hadden kunnen worden geplukt, en blijft pal overeind staan dat het aantal zieken en gewonden dat door dat medisch heil is gered in het niet valt bij het aantal zieken, gewonden en doden waarmee die kennis is verkregen.

Kortom: de gedachte achter of rechtvaardiging van medische experimenten in tijd van oorlog, nl. dat zo in de tijd na de oorlog levens gered kunnen worden, mist elke grond.

*Leo van Bergen,
Studiecentrum voor
Vredesvraagstukken
Nijmegen*

■ Favoriete speelplaats der medici

Achterliggende gedachte bij dit soort overpeinzingen is dat in een oorlog met allerlei lastige en tijdrovende zaken als medische proeven en testen, ethische discussies en beperkingen, of over de schouders meekijkende familieleden, geen rekening hoeft te worden gehouden. Het slagveld werd hierdoor de favoriete speelplaats der medici, een speelplaats zonder surveillerende leraren. Wat er ook van oorlog kon worden gezegd, hij was goed voor de geneeskunst. Maar klopt deze veronderstelling wel? Moet deze veronderstelling niet op zijn minst worden genuanceerd? Een aantal voorbeelden.

Ten eerste moet de vraag gesteld worden wat 'vooruitgang' is. Zo kan medische vooruitgang voor de soldaat zeer wel een achteruitgang betekenen omdat hij daardoor sneller dan gewenst weer naar het front teruggestuurd kan worden. Voor soldaten is het verblijf in een hospitaal vaak niet zozeer een noodzakelijk kwaad, als wel een bevrijding. Ook wordt de vooruitgang in de verkregen kennis vaak niet op medische, maar (ook) op politieke gronden toegepast. Zo werd in de Eerste Wereldoorlog gepoogd amputatie te vermijden, omdat alleen zo de staat een ontzagwekkend aantal invaliditeitsuitkeringen bespaard kon blijven. Bovendien valt de vooruitgang in de geneeskundige zorg volkomen in het niet bij de vooruitgang in de wapentechniek.

■ Korte termijngeneeskunde

Belangrijker echter dan dit soort overpeinzingen is de vraag of oorlogsgeneeskunde inderdaad heeft bijgedragen aan de vooruitgang in de medische zorg. Twijfel is op zijn plaats.

Veel van de later aan een oorlog toegeschreven ontdekkingen blijken al van

UP CLOSE AND PERSONAL:

klassiek en toch eigentijds

De formule van 'A star is born' kent talloze variaties. Een oudere, ervaren man of vrouw wordt aangeklampt door een jongere, onervaren maar zeer ambitieuze man of vrouw, krijgt er aardigheid in om hem/haar de kneepjes van het vak te leren en wordt binnen korte tijd door zijn/haar pupil overschaduwd. Tegelijkertijd is hij/zij natuurlijk verliefd geworden op de ijverige en altijd aantrekkelijke protégé.

'Up Close and personal' is een zeer eigentijdse variant op deze gang van zaken. Weliswaar gaat het hier weer om een oudere rot in het vak, die wordt benaderd door een jong, onervaren maar aanbiddelijk provinciaaltje. Maar op het punt waar het verhaal vroeger ongeveer zou eindigen, zijn we in deze versie pas op de helft.

"Zie je die koffiemachine? Ik drink de mijne graag sterk." Dat is ongeveer de eerste opdracht die Tally Atwater krijgt. Ze is aangenomen bij een televisie-station in Miami, bibberend van de zenuwen en in het verkeerde mantelpakje. Maar ze maakte toch voldoende indruk om te mogen beginnen als assistente van de ervaren redacteur Warden Justice. Tally snapt dat ze blij moet zijn met het feit dat ze niet de deur wordt uitgezet, en schikt zich aanvankelijk in alles wat ze te doen krijgt. Als ze na een poosje vraagt om het weerbericht te mogen presenteren, wordt dat een fiasco, maar ze krijgt wel een andere opdracht. Ze brengt het er niet gek af. Lang niet gek, zodat de oude rot wat meer aandacht aan haar begint te besteden. Ze mag vaker onderwerpen presenteren, en ze is een snelle en gretige leerling. Ze krijgt bovendien wat tactische kleding-adviezen en haar ordinaire krulletjes worden op een dag ook vervangen door een beschaafd televisie-kapsel. Opeens begint de tweemaal gescheiden redacteur te beseffen dat het lelijke jonge eendje bezig is uit te groeien tot de spreekwoordelijke mooie zwaan, en dat die zwaan bezig is miljoenen televisie-kijkers voor zich te winnen door haar oprechte, betrokken reportages.

Tegen de tijd dat hij dat begint te beseffen, zijn er echter meer mensen die het door krijgen. Tally wordt gevraagd voor

een betere baan in Philadelphia, en ze besluit de stap te wagen. Ze heeft een moeilijke jeugd achter de rug waarin ze veel heeft moeten knokken en waarin haar ideaal haar altijd op de been heeft gehouden. Dat ideaal is ze nu aan het verwezenlijken.

Tally en Warren voelen zich steeds meer tot elkaar aangetrokken, maar tegelijkertijd is haar groeiend succes een bedreiging voor hun relatie. Als ze de nieuwe baan accepteert, hebben ze elkaar juist hun affectie bekend, maar ze gaat toch.

Het aardige van *Up Close and Personal* is het feit dat het een Amerikaanse, romantische film is volgens het beproefde recept, maar wel gemaakt volgens de eisen van de moderne tijd. Waar in vroeger jaren ofwel de film zou zijn geëindigd bij de eerste kus tussen Tally en Warren, of wellicht een steekspel tussen beider belangen had opgeleverd dat de man uiteindelijk zou hebben gewonnen, is het in 1996 de vrouw die bepaalt wat er gebeurt. Sterker nog: met haar jeugdig enthousiasme weet ze haar leermeester mee te slepen zodat hij opeens beseft, dat wat zij doet eigenlijk het mooiste aspect van het vak is dat er bestaat. Niet redigeren en regelen, maar zelf ergens op af, en met een verhaal thuiskomen. Uiteindelijk besluit hij om zelf ook weer reportages te gaan maken en beweert daarmee tegelijkertijd onbewust

zijn op de loer liggende midlife-crisis. De wereld van de journalistiek, of het nu bij een krant of bij de televisie is, vormt een levendige achtergrond voor een relatie die voor een deel is gebouwd op die prikkelende atmosfeer. Tegelijkertijd blijkt het feit dat zowel Tally als Warren bezeten zijn van hun werk, een obstakel voor hun verhouding te zijn. Ze zijn voortdurend onderweg en beseffen dat hun toekomst weinig gezamenlijke rustpunten zal kennen. Het komt nog wel van een huwelijk, maar ze krijgen niet de tijd om uit te vinden of het echt kan-sen heeft.

Een dergelijk verhaal moet het hebben van een deskundig script waarin alle ins en outs van het leven binnen de microkosmos van zo'n televisiestation goed tot hun recht komen. Daarbij komt dat het verhaal zo duidelijk is geconstrueerd rondom de romance tussen de leraar en zijn pupil, dat je twee acteurs moet hebben bij wie de 'chemistry' onmiskenbaar aanwezig is. Regisseur Jon Avnet, zelf altijd al geïntrigeerd door de wereld van de media, was dan ook bijster gelukkig met Robert Redford en Michelle Pfeiffer. Redford is ook in werkelijkheid met zijn bijna 59 jaar langzamerhand een oude rot in het vak. Pfeiffer, deze maand 38, kan met een beetje goede wil wel voor zijn pupil doorgaan, al heeft ze zelf inmiddels ook een schitterende staat van dienst opgebouwd, helemaal voor een meisje dat ooit achter de kassa van een supermarkt stond! "Wat mij aantrok in het script was het feit dat het hier, ondanks alle moderne toevoegingen, om een ouderwetse 'love story' ging. Die vind je niet veel meer", aldus Redford, die overigens wel iets goed te maken had bij zijn miljoenen fans, na zijn rol in *Indecent Proposal*.

Ook Michelle Pfeiffer was blij met haar rol. "Tally is onderaan de ladder begonnen, ze is van tamelijk obscure komaf, maar tegelijkertijd is ze trots en integer in haar werk en in de manier waarop ze met mensen omgaat", aldus Pfeiffer. "Ze is niet makkelijk om te spelen, en als mens in de film niet makkelijk om mee om te gaan. Dat is iets wat elke acteur en actrice graag heeft. Helemaal goed of helemaal slecht is veel minder boeiend dan iemand met veel verschillende kanten." Het bestaan van zo'n televisie-persoonlijkheid bleek bij de voorbereidingen minder glamorous te zijn dan Pfeiffer altijd had gedacht. "Ik heb zelf tientallen interviews afgenomen voor de camera, en ik heb daarbij veel respect gekregen voor mensen die dat voor hun dagelijks brood doen." Het verhaal van *Up Close and Personal* is heel losjes gebaseerd op het leven van NBC-journaliste Jessica Savich, die ook een bliksemcarrière maakte in de televisie-wereld, maar met wie het uiteindelijk minder goed afliep dan met de Tally uit de film. Want al krijgt Tally een flinke portie verdriet voor haar kiezen, ze komt er toch sterk en succesvol uit te voorschijn. Een film met alleen maar een uitgesproken 'unhappy ending' is nu eenmaal nog altijd heel riskant in Hollywood.

Leonore van Opzeeland

Redford en Pfeiffer in
Up close and Personal

Film in 't kort

DEAD MAN

De Western is niet uit te roeien. Telkens proberen nieuwe generaties regisseurs hun talenten uit op dit genre. Ook Jim Jarmusch maakte zijn eigen western: *Dead Man*, met de populaire Johnny Depp in de hoofdrol. Maar Jarmusch wijkt in alle opzichten af van het klassieke thema dat de western jarenlang kenmerkte. Zijn held is een 'born loser', die in een klein stadje in het westen een baan als accountant bij een staalfabriek heeft gekregen. Als hij er eenmaal arriveert, na een treinreis van dagen, blijkt de baan niet te bestaan. Al snel is hij dakloos en brodeloos. De enige die zich iets van hem aantrekt is de Indiaan Nobody, maar ook deze door de wol geverfde jongen beseft dat die bleekgezicht ten dode is opgeschreven in dat ruige wereldje van een eeuw geleden. Jarmusch zet in zijn bekende, ironische en vooral trage stijl de hele filmgeschiedenis op zijn kop met deze western waarin hij alle wetten met voeten treedt. Het levert een heel vermakelijke film op, die zeer authentiek aandoet doordat hij in zwart/wit is gedraaid, en waarin niemand de titelrol beter had kunnen spelen dan de onalledaagse Depp.

OFF MINEUR

Om nou te zeggen dat *Off Mineur* van landgenoot Ramon Gieling een goede film is, nee. Maar de film bevat wel een aantal goede rollen, waardoor hij toch interessant is om naar te kijken. Grootste probleem is dat het onderwerp te lang wordt uitgesponnen. Hoofdpersoon is een trompettist die bezig is zijn carrière en zijn huwelijk te ruïneren door zijn alcoholisme. Vanzelfsprekend heeft hij dat zelf niet in de gaten en vergalt hij het leven van zijn dierbaren. Uiteindelijk gaat hij zelfs zover dat hij zijn geduldige echtgenote wurgt, omdat

hij haar verdenkt van ontrouw. Allemaal problemen die al vaker zijn verwerkt in films en meestal beter. Met Gijs Scholten van Asschat in de hoofdrol werd *Off Mineur* toch een staaltje eigentijdse dramatiek dat bewondering afdwingt voor de manier waarop de acteur zich in de materie heeft begraven. Hij haalt alles uit de vaak bombastische teksten, en weet hoe dan ook de aandacht vast te houden. Ook de Belgische Katelijne Verbeke als zijn vrouw legt een enorme dosis vakmanschap en toewijding aan de dag.

THE GARDEN

In de Slowaakse film *The Garden* (Zahrada), een lichtvoetige tragi-komedie met magisch-realistische trekjes, maken we kennis met de dertigjarige Jakub. Jakub maakt er niet veel van, volgens zijn oude, hardwerkende vader die kleermaker is. Jakub heeft een verhouding met een getrouwde vrouw die klant is bij zijn vader, iets wat de oude man een doorn in het oog is. Bovendien voert hij weinig uit. Zijn vader stuurt hem naar het platteland, om orde op zaken te stellen in het huis van zijn overleden opa. Het landleven maakt veel in de vastgelopen jongen wakker. Bovendien is er een intrigerend, piepjong buurmeisje dat hem geregeld komt opzoeken. Ze blijkt over mysterieuze gaven te beschikken, en ze blaast Jakub als het ware nieuw leven in. De film is ingedeeld in kleine hoofdstukjes met vaak geestige titels. De tuin zelf staat, zoals wel vaker gebeurt in de literatuur en in films, symbool voor het leven zelf: wie begint met zaaien, wieden en maaien ontdekt van alles, ook over zichzelf...

▽ Uit: *The Garden*

The Birdcage ▷

THE BIRDCAGE

Bijna twintig jaar nadat *La Cage Aux Folles* in Frankrijk werd bejubeld, maakte de Amerikaan Mike Nichols zijn versie van deze travestie-klucht. En ondanks het feit dat het nieuwtje er langzamerhand van af is, werd het verhaal in de vakkundige handen van Nichols omgevormd tot een schitterende komedie, waarin hij veel verwijzingen verwerkt naar het huidige politieke klimaat in Amerika. Centraal staan twee homofiele mannen die al twintig jaar een relatie hebben. Ze beheren samen een nachtclub in Miami, waarin één van hen zeer succesvolle travestie-acts opvoert. De ander heeft uit een onbezonnen huwelijk een zoon, die ze samen hebben opgevoed. Nu wil de jongen echter uitgerekend trouwen met de dochter van een zeer conservatieve senator. Omdat het stel wel begrijpt dat de politicus niet blij zal zijn met twee mannen als schoonouders voor zijn oogappel, wordt er een poging gedaan de natuurlijke moeder van de bruidegom over te laten komen. Als zij onderweg strandt, draaft vanzelfsprekend de acteur van het tweetal in een keurig mantelpakje op, om de rol van aanstaande schoonmama te spelen. Dankzij schitterende rollen van o.a. Robin Williams (ditmaal als aangever), Nathan Lane en Gene Hackman werd *The Birdcage* een heerlijke film, waarin scherpe humor voorkomt dat het allemaal al te boertig wordt. Ook de stelling dat de oprechtheid van gevoelens belangrijker is dan de vraag tussen wie en wie ze worden uitgewisseld, komt royaal aan de orde.

LvO

Zoekt u de ruimte

■ Winst of verlies

Ik zal u hier niet gaan lastig vallen met allerlei financiële en technische feiten, wel zal ik een aantal punten uit de overeenkomst noemen die voor de lezer van belang kunnen zijn. Een eerste punt is dat in het overleg, dat aan de overeenkomst vooraf ging, bepaald is dat tijdens de Algemene Militaire Opleiding aan iedere BBT'er een vormingsconferentie zal worden aangeboden. Doel van dit aanbod is de nieuwe militair te helpen bij het vorm geven aan een eigen oordeel, *om daardoor te komen tot gedrag dat voor eigen geweten verantwoord en zinvol is, waarbij hij/zij zich toch integraal verbonden voelt aan de nieuwe krijgsmacht.*

Had men vroeger, als dienstplichtige, nog de keuze, nu is de vormingsconferentie verplichte kost geworden voor iedere militair. De vraag hierbij is of dit voor betrokkenen winst is of verlies. Het verplichte karakter van de conferentie staat haaks op de gedachte dat oordeelsvorming en gewetensontwikkeling het best gedijt in een situatie waarin het individu zichzelf ervaart als een vrij mens. Het lijkt dus op een soort verlies. Dit geldt zeker voor de geestelijk verzorger die de conferenties gaat begeleiden. Is deze bij machte om met persoonlijke inbreng en methodiek deelnemers zo te motiveren dat zij zichzelf toch gaan zien als vrijwillige deelnemers die bereid zijn met elkaar te discussiëren over al datgene wat speelt? Als deze drempel kan worden genomen is het winst.

■ Inhoudelijke sturing

Een tweede punt is dat er wat meer sturing is gekomen ten aanzien van de onderwerpen waarover binnen de conferentie moet worden gepraat. Op zich is dit een heikel punt. Het kan niet zo zijn dat buitenstaanders bepalen waarover moet worden gepraat binnen een groep, als de titel waaronder de mensen zijn binnengekomen in die groep 'geestelijke verzorging' is. Het begrip verzorging zegt het al, het is het individu binnen een groepsgebeuren dat alle aandacht verdient. Geestelijke verzorging mag nooit een vorm van lesgeven worden.

Toch valt het met bovengenoemde sturing wel mee. De beleidsmakers van Defensie hebben de ruimte breed gehouden: *Thema's en onderwerpen op het snijvlak van krijgsmacht/samenleving en levensbeschouwing (kunnen) worden uitgediept.* In wezen is dit de ruimte die een geestelijk verzorger voor zichzelf

Natuurlijk

Zeist

Op 20 december 1995 werd in Den Haag een overeenkomst inzake voorzieningen voor vormingswerk getekend. Het betrof hier een overeenkomst tussen de Staat der Nederlanden en de Stichting Het Coornherthuis. Kern van het overeengekomene is dat 'de directe en indirecte subsidies, de (administratieve) ondersteuning en de bijdrage aan infrastructurele voorzieningen met ingang van 1 januari 1996 worden beëindigd' en 'dat deze voorzieningen worden vervangen door een overeenkomst waarbij Defensie tegen vergoeding voorzieningen voor vormingswerk afneemt van de stichting'. Een soortgelijke overeenkomst werd getekend door de bestuurders van de andere twee vormingscentra, te weten Beukbergen en Vlasakkers (dat is ondergebracht in het Abdijhuis/Uithof te Heeswijk-Dinther).

P HET COORNHERTHUIS

wenst bij de Krijgsmacht: immers iedereen met wie hij te maken heeft is militair en al deze militairen zijn, bewust of onbewust, bezig met de vraag hoe hun militair-zijn hun mens-zijn beïnvloedt en andersom. Bij de vraag naar het mens-zijn is de levensbeschouwing in het geding.

■ Uitzendingen en conferenties

Werden in de oude situatie de eerste rechten toegekend aan de groep die zich het eerst had aangemeld, in de nieuwe situatie is er een soort rangorde ontstaan. Om dit verder te kunnen verduidelijken moet ik iets vertellen over de verschillende soorten conferenties.

Naast AMO-conferenties zijn er ook conferenties voor militairen die zullen worden uitgezonden. Gezien het belang van hun taakuitvoering onder zeer wisselende operationele omstandigheden

zullen zij regelmatig in een *ethisch paradoxale situatie* terecht komen. Voor deze militairen zijn de conferenties van belang omdat gediscussieerd wordt over hoe met deze situatie kan worden omgegaan. Kortom, gezien het belang van een goede voorbereiding, hebben deze conferenties voorrang wanneer mocht blijken dat er een tekort is aan ruimte en begeleiding.

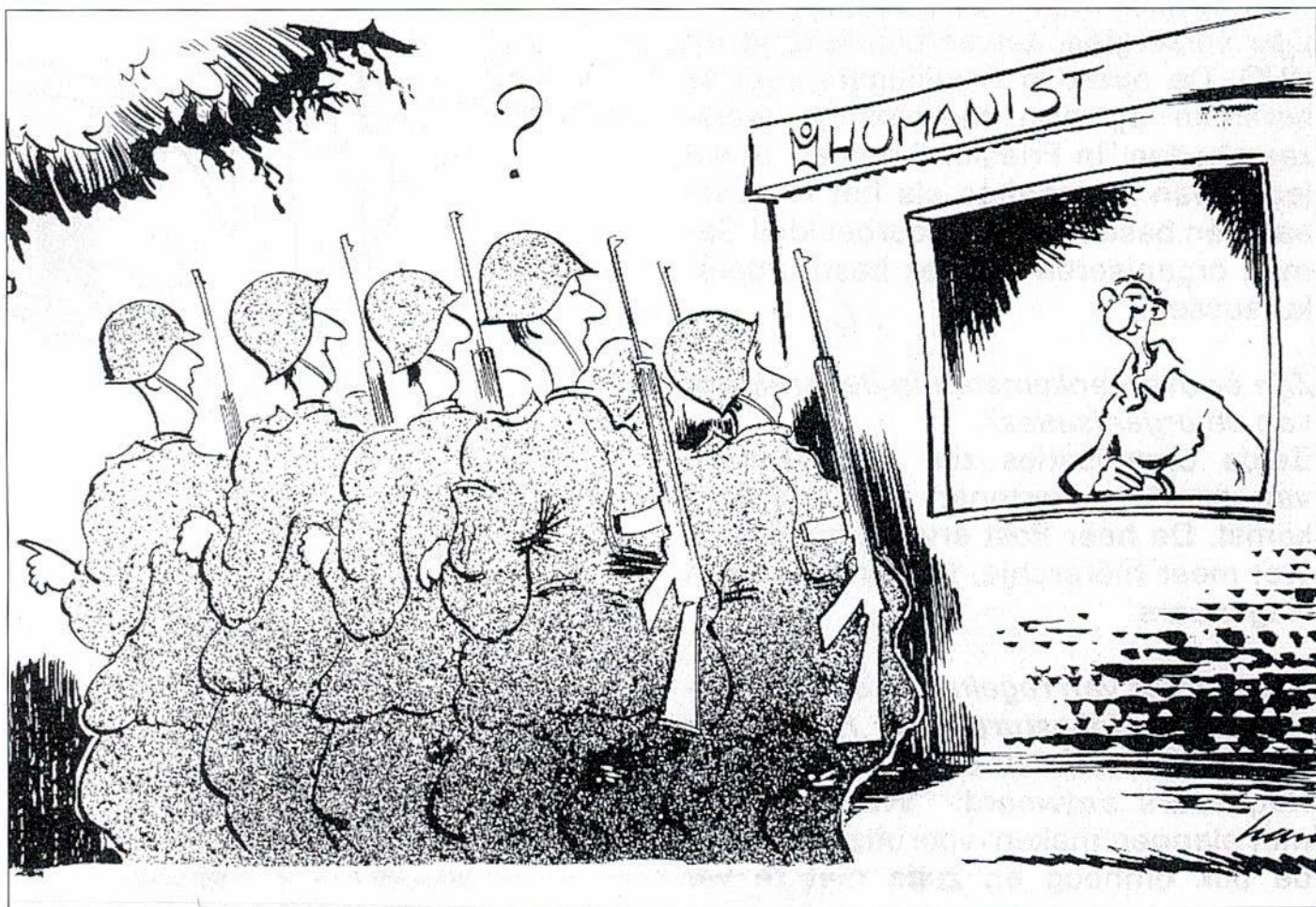
Dit tekort kan zich voordoen omdat het steeds om grote aantallen gaat. Commandanten van schoolbataljons vragen ruimte en begeleiding voor telkens ongeveer 120 deelnemers. Voor hen is het het handigst wanneer dit in twee dagen kan plaatsvinden. Alle commandanten denken er zo over. Nu grijpen wij die commandanten, maar de praktijk laat zich niet dwingen. Dit betekent dat de schoolbataljons moeten worden verdeeld over de centra en de begeleiders en soms over meer dan twee dagen. Het vraagt om begrip voor elkaars situatie.

■ Begrip

Het vraagt soms om veel begrip. Het kan namelijk voorkomen dat een volledig georganiseerde conferentie voor militairen, die zijn teruggekeerd van een uitzending, niet door kan gaan omdat dit wordt doorkruist door een nieuwe uitzending. Wrang voor degenen die al geweest zijn. Het zou kunnen worden opgevat als gebrek aan aandacht en zorg vanuit Defensie. Toch is er iets voor te zeggen, voor deze prioriteitsstelling. *De praktijk wijst uit dat echte terugkeerproblemen pas na enkele maanden openbaar worden in zowel het functioneren van de militair in de organisatie als op zijn thuisfront.* Uitstel van de conferentie kan dus in het belang zijn van de militair. Maar het mag nooit afstel worden. Een punt om in de gaten te houden. Het zijn belangrijke conferenties omdat de deelnemers van elkaar weten wat er destijds is gebeurd. Juist het samen werken is zinvol en effectief.

Misschien daarom tot slot nog deze opmerking: Wanneer er om wat voor reden dan ook geen conferentie wordt georganiseerd, terwijl u vindt dat dit wel nodig is, het AMAR biedt de individuele militair nog steeds de mogelijkheid om, na zijn initiële opleiding, op vrijwillige basis een keer per jaar deel te nemen aan een GV-conferentie. De logieskosten komen daarbij ten laste van het Rijk.

Joost M. van Langen

BELGISCHE BAND

K'S CHOICE

VERRAST DOOR

EIGEN SUCCES

Ze stonden op nummer één in België, kwamen in Nederland ook moeiteloos in de top tien. Binnenkort speelt de groep op het al (bijna) uitverkochte Pinkpop. Kort maar krachtig: het gaat bijzonder goed met de Belgische band K's Choice.

De combinatie van melancholieke gitaarpop en inhoudelijk sterke teksten slaat kennelijk aan.

LOTSSELING

Dat is niet altijd zo geweest, zegt gitarist Gert Bettens, samen met zijn zus Sarah Bettens (zang) de spil van de band. "We zijn heel blij met het succes, maar vragen onszelf ook af waarom het plotseling zo goed gaat. De keuze voor 'Not an addict' als single heeft er waarschijnlijk mee te maken. De reacties op dat anti-drugs-nummer waren van meet af aan overweldigend. Door het succes van de single wordt ook het album goed verkocht."

Muzikaal doet K's Choice denken aan zowel Bettie Serveert als The Cranberries. De eerste vergelijking is terecht, zeggen broer en zus. Sarah Bettens: "Bettie Serveert vinden we allebei geweldig. We hebben hun onze cd overhandigd, maar nog geen reactie gehad. Ik hoop dat ze het goed vinden. Wat betreft The Cranberries, tja. Het is goeie muziek, maar absoluut geen inspiratiebron. Hun laatste plaat heb ik niet eens in huis." Gert vindt de vergelijking wel logisch. "The Cranberries hebben ook een vocaliste die wordt begeleid door afwisselend stevige en akoestische gitaren."

ALLES ZELFGESCHREVEN

Het duo schreef alle nummers op het K's Choice-album 'Paradise in me', dat met een volwaardige band werd opgenomen. Ook op het podium heeft de groep vijf leden. "De eerste plaat hebben we samen met enkele studio-

muzikanten opgenomen", vertelt Sarah. "Het resultaat is minder hecht. Hoewel wij nog steeds de nummers schrijven, is iedereen vrij om zijn eigen partij in te vullen. Daarmee houdt de invloed van de groepsleden op. Je kunt nou eenmaal niet met vijf songwriters in één band zitten."

Het ontbreken van een eigen geluid was waarschijnlijk de reden waarom het eerste album - uitgebracht onder de groepsnaam The Choice - het grote publiek niet bereikte. Of was het misschien te wijten aan een falende platenmaatschappij? De tekst van het nummer 'My record company' op de laatste cd doet namelijk vele slechte ervaringen vermoeden.

"Dat nummer is niet bitter bedoeld", zegt Sarah. "Ons zijn nog nooit dingen opgelegd waar we zelf niet achter stonden. Maar nu onze plaat we-

reldwijd wordt gedistribueerd, kom je vanzelf mensen tegen die je liever nooit had ontmoet. Dat is kennelijk onvermijdelijk."

TEKSTEN DICHT BIJ ONSZELF

De overige teksten op het album zijn volgens de zangeres veelal niet autobiografisch, maar gaan wel over herkenbare situaties. "Het zijn teksten die dicht bij mezelf staan. Soms gaan ze over dingen die ik heb gelezen, of over verhalen die ik van anderen heb gehoord. 'Not an addict' is een goed voorbeeld. Ik heb nooit drugs gebruikt, dus kan ik alleen putten uit ervaringen van andere mensen."

Sarah Bettens schrijft ook regelmatig teksten voor anderen. "Zelfs in die gevallen wil ik voor mezelf bepaalde referentiepunten hebben. Er moet altijd iets zijn waardoor ik me kan laten inspireren."

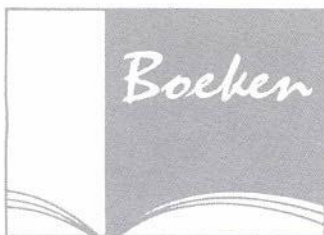
K's Choice treedt in deze periode op in heel Europa. De groep is populair in onder meer Scandinavië, Zwitserland, Italië en Duitsland. In het recente verleden werd al in Frankrijk getourd met Morphine en Bryan Adams, in Engeland met The Proclaimers en in Duitsland en de Verenigde Staten met The Indigo Girls.

Gert Bettens: "Toen verzorgden we voorprogramma's van bekende artiesten, nu zijn we zelf de hoofdact. Dat is een heel verschil. Het is spannend om te zien of we de kar kunnen trekken. In Nederland en België spelen we voornamelijk in de clubs, voor 200 of 300 mensen. Misschien niet veel, maar die komen tenminste echt voor ons. De laatste tijd komt het regelmatig voor dat de belangstelling zo groot is, dat sommige mensen moeten worden teleurgesteld. Dat is een volstrekt nieuwe ervaring."

BLIJVENDE KEUZE?

De komende tijd zal duidelijk worden of K's Choice een blijvertje is. Wat betreft broer en zus Bettens mag het succes nog wel even duren. Gert: "Het touren blijkt geweldig leuk te zijn. Met z'n allen in de bus. Het saamhorigheidsgevoel tijdens zo'n tour vind ik heel tof. Dat moeten we zien te houden."

Martin Groenewold

HOLOCAUST

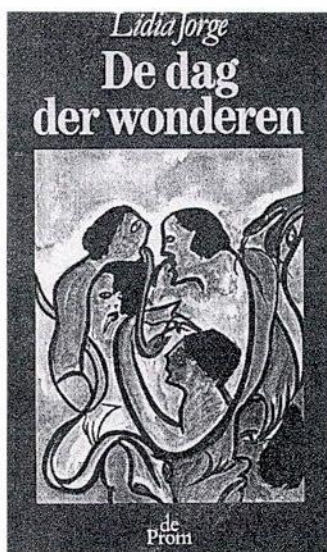
Van de Hongaarse schrijver Imre Kertész verscheen al eerder een boek in vertaling ('Kaddisj voor een niet geboren kind'), een boek dat ik spijtig genoeg destijds niet heb gelezen (wat ik als nog ga doen). Want zijn in september vorig jaar verschenen tweede (Onbepaald door het lot) is werkelijk een kanjer en behoort absoluut tot de meest indringende boeken over de holocaust. De grote lijn van **Onbepaald door het lot** is snel verteld. Een joodse jongen van 14/15 jaar uit Budapest wordt, na de Duitse bezetting van Hongarije, op weg naar zijn werk (in het kader van de Arbeitseinsatz) opgepakt en naar Auschwitz (later Buchen-

wald, Zeits en weer terug naar Buchenwald) afgevoerd. Lange tijd probeert hij de logica in te zien van wat er gebeurt, tot op het naïeve af. Terwijl hij op transport wordt gesteld: *ik dacht bij mezelf dat ik nu stellig profijt zou hebben van het beetje Duits dat ik op het gymnasium had geleerd*. Bij aankomst in Auschwitz, over de Duitse soldaten: *Ik voelde me door hun aanblik zelfs een beetje opgelucht, want door hun ordelijkheid en hun verzorgde uiterlijk straalden ze rust en stabiliteit uit in de wemelende massa*. Ondanks de meest verschrikkelijke ontberingen weet hij, weliswaar op het nippertje, de concentratiekampen te overleven. Hij heeft het leven tot aan zijn uiterste grenzen leren kennen. Bij terugkeer in Budapest probeert hij twee oude burens duidelijk te maken dat het leven niet bepaald wordt door het lot: ieder van ons zet elk ogenblik zijn eigen stappen. Een heel bijzonder boek! Imre Kertész: **Onbepaald door het lot**. Van Gennep, Amsterdam. 1995. 242 blz. f 39,90. (WH)

WONDEREN IN PORTUGAL

Vijf jaar geleden verscheen 'De kust van het gemurmel', een vertaling van de vierde roman (1988) van de vooraanstaande Portugese auteur Lídia Jorge (1946). Het op historische feiten gebaseerde verhaal speelde zich

af tijdens de koloniale oorlog in Mozambique, waar de schrijfster enige jaren doorbracht toen haar vader er dienst deed als officier. Het boek schilderde een scherp beeld van oorlog, angst en de militaire leefwereld. Al eerder ontving Lídia Jorge literaire onderscheidingen, ook voor haar debuutroman **De dag der wonderen** (1980). Hiervan kwam begin dit jaar een vertaling uit door Irène Koenders, redactrice van de belangwekkende Portugese Bibliotheek van uitgeverij De Prom. De roman speelt in Vilamaninhos, een plattelandsgedoeft in de Algarve, kort na de Anjerrevolutie van april 1974, die een eind maakte aan 46 jaar Salazar-dictatuur. De simpele dorpsbewoners verwachten grote veranderingen, wonderen zelfs. Een vrouw brengt opgewonden het grote nieuws: - *Weet u nog niet dat de soldaten in Lissabon een revolutie hebben ontketend om het leven van al deze mensen te verbeteren? Een re vo lu tie? Een staatsgreep? En dat alle tekenen van de hemel nu een betekenis hebben? (...) En er zijn zoveel wonderen op deze plek, dat ze zeggen. Bevestigen uit het diepst van hun hart, dat er alleen muziek is, bloemen en omhelzingen. Ze zeggen. Dat de afwezigen plotseling terugkomen. De blinden zien, zonder bril of ander apparaat. De mannen strampelen niet meer, terwijl hun benen even lang worden. Zelfs zij die één arm hebben spelen viool...* De zeer aparte stijl en structuur,

de dichterlijke beschrijving van de dorpelingen en niet het minst ook een ruime dosis humor verlenen deze roman een heel bijzondere charme.

Lídia Jorge: **De dag der wonderen**. De Prom, Baarn 1996. 211 blz. f 34,50. (FS)

(AB)NORMAAL

De zot van Rekem bevat twee essays van de Belgische ethicus en historicus Gie van den Berghe die werkelijk een "must" zijn voor iedereen die geïnteresseerd is in het menselijk gedrag. In het eerste essay laat Van den Berghe zien hoe flinterdun het verschil is tussen "normale" en "abnormale" mensen. Hij doet dit aan de hand van de bizarre geschiedenis van Louis Nauwelaers. Deze Nauwelaers was, kort nadat de Duitsers in 1940 België waren binnengevallen, met 28 andere asociale het Abnormalengesticht in Rekem ontvlucht. Lang genoten ze niet van hun vrijheid. Herkenbaar aan hun zwarte gestichtsuniformen werden ze vrij snel gearresteerd en als ... Asozialen afgevoerd naar concentratiekampen. Vijf jaar bracht Louis Nauwelaers in diverse kampen door om na de bevrijding opnieuw in Rekem te worden opgesloten ... omdat hij *zonder hare toestemming* in 1940 de inrichting had verlaten. In het tweede essay, "Gott mit

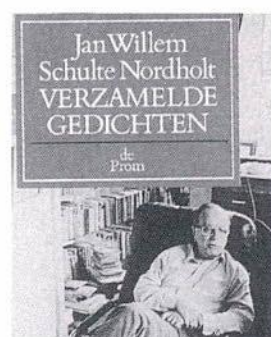

uns", laat Van den Berghe op indringende wijze zien dat het kwaad van nazisme slechts om zich heen kon grijpen door de bijna totale onverschilligheid voor het lot van de gediscrimineerde medemens. Het kon de meesten geen barst schelen wat er met misdadigers, communisten, bedelaars, werklozen, homoseksuelen, Jehova's getuigen, joden en zigeuners gebeurde. En helaas, verzucht de auteur, is het heden ten dage niet veel beter gesteld.

Gie van den Berghe: **De zot van Rekem**. Hadewijch, Antwerpen/Baarn. 1995. 157 blz. f 29,90. (WH)

MOOIE GEDICHTEN

Dat de onlangs overleden dichter Jan Willem Schulte Nordholt tot onze beste dichters gerekend moet worden, zullen maar weinig mensen beweren. Hij heeft wel erg mooie gedichten geschreven, en vooral ook: goed te begrijpen

en zeer verstaanbare gedichten. Lezers met een protestantse achtergrond kennen de naam van Schulte Nordholt wellicht uit de protestantse liedbundel, waar hij veelvuldig genoemd wordt als de schrijver, berijmer of bewerker van kerkliederen. Zij werden in de vrijzinnige kerken veel gezongen en dat is begrijpelijk: in **Verzamelde Gedichten** komt een God voor die ofwel in de mens zelf zit, ofwel nogal ver weg is en gezocht moet worden; en ook wel een God, die heel onverwachte dingen doet. Naast deze gedichten staat een overvloed aan gedichten die heel menselijke ervaringen beschrijven: de herinnering aan de oorlog, het gemis van een geliefde, het naderen van de dood. Ontroerend zijn de gedichten voor zijn kinderen (*Vader zou je een sloot willen zijn?*). Schulte Nordholt heeft prachtige, en voor een verliefde man of vrouw ook heel bruikbaar, liefdespoëzie geschreven. Uit zijn laatste, ongebundelde verzen drukken wij deze af:

WIJ ZIJN DE ZEE

*Jij bent de diepte van ons tweeën,
zoals de zeeën
vol verten zijn met licht en spiegelingen
en schuim en kleur en kringen,
en diep daaronder groene duisternissen
met werelden van wieren en van vissen
paleizen met geheime zalen
van schelpen en van bloedkoralen,
en in de mooiste kamer binnenin
de kleine zeemeermin,
zo zijn wij zee, ik ben het oppervlak
dat met zo'n achteloos gemak
in woorden zichtbaar is,
jij de betekenis,
ik ben de golven, eindeloos begin,
en jij de diepte, jij de zin.*

Jan Willem Schulte Nordholt: **Verzamelde Gedichten**. De Prom, Baarn. 1996. 247 blz. f 19,90. (JM)

MEESTER EN DWAZEN

In EGO's boekenrubriek van juni '90 besteedde ik enthousiast aandacht aan één der boeiendste boeken over het Boeddhisme: 'De weg der witte wolken, een pelgrimstocht door Tibet' van Lama Anagarika Govinda (Uitg. Bres, Amsterdam 1989, 320 blz. geïll. f 32,50). Eén keer wordt Govinda ook geciteerd in het on-

langs bij Ankh-Hermes verschenen boek van Erik Bruijn: **Ontmoetingen met meesters en dwazen - Achter de schermen van de Oosterse spiritualiteit**. Vergelijkend moet me van het hart dat Bruijns verzameling reportages niet in de schaduw kan staan van de rasverteller Lama

Govinda of van de eveneens geciteerde John Blofeld. Ook worden enkele pretenties van de flaptekst - zoals afrekening met de verheerlijking van 'het Oosten' als een soort mystieke graalburcht en het 'van binnen-uit' belichten van de oosterse spiritualiteit - niet echt waargemaakt. Voor wie evenwel voor het eerst eens iets wil weten van het dagelijks leven in Aziatische Zen-kloosters en hoe het toegeat bij, vaak zeer langdurige, meditatie-trainingen kan toch heel wat opsteken uit dit boek. Want door jarenlange studie en praktijkervaring kon Erik Bruijn (1953) aan zijn journalistieke verslagen van vele bezoeken aan ashrams en kloosters in Japan, Korea, Tibet, India en Taiwan een forse insiders - meerwaarde meegeven. Er worden talloze smakelijke, macabere en wonderlijke verhalen verteld over bijzondere monniken - en nonnenlevens, pelgrims en asceten, 'verlichting' bereiken, zelfmummificatie en nog veel meer. En dat alles rijk verlucht met bijna 50 illustraties en uiteraard doorspekt met boeddhistische wijsheden, zoals bijvoorbeeld *dat vrijheid niet ligt in doen waar je van houdt, maar in houden van wat je doet*.

Erik Bruijn: Ontmoetingen met meesters en dwazen. Ankh-Hermes, Deventer 1996. 204 blz. geïll. f 39,50.(FS)

THRILLER

Elsinck (schuilnaam van de oudcabaretier Henk Elsinck) heeft zich in een luttel aantal jaren ontwikkeld tot één van de meest vooraanstaande thriller-auteurs in ons land. Eind vorig jaar verscheen zijn vijfde: **Dodelijk visioen**. Een pil van een boek (en ook nog groot formaat) dat zich, zoals het bij een goede thriller

hoort, laat lezen als een trein. Het boek valt uiteen in twee delen die alles met

elkaar te maken hebben en op te vatten zijn als een thriller in een thriller. Het thema van beide delen is hetzelfde. Een jonge, nog totaal onbekende, Amerikaanse schrijver Dean Mills trekt zich een jaar lang terug in een oude boerderij in een bergdorpje op een eiland in de Middellandse Zee om zijn eerste manuscript te herschrijven en nog twee boeken op stapel te zetten. Daarvoor ontvangt hij, naar zijn beleving, een redelijke vergoeding van een bemiddelaar. In toenemende mate wordt het de schrijver evenwel duidelijk dat hij in handen is gevallen van een louchetussenpersoon die maar één ding voor ogen heeft: zoveel mogelijk geld verdienen aan deze wereldschrijver in de dop. Deze bemiddelaar heeft namelijk van de uitgever al een voorschot op het eerste boek ontvangen van één miljoen dollar en van de filmrechten nog eens zo'n bedrag. Was de naam van de schrijver echter wel Dean Mills? Of was het John Millford of Jack Horowitz jr? Of was het de man die (al in de proloog) dood onder het terras van de oude boerderij werd gevonden?

Elsinck: Dodelijk visioen. Fontein, Baarn. 1995. 301 blz. f 34,50.(WH)

HUWELIJSBEDROG PER FOTO

Amerika, als immigratieland bij uitstek, heeft niet alleen miljoenen Ieren, Polen, Italianen en andere Europeanen opgenomen, maar onder anderen ook een vrij groot aantal Japanners. Het ligt voor de hand dat zij zich merendeels aan de westkust, in Californië, gevestigd hebben, en dat vooral in de eerste dertig, veertig jaar van deze eeuw. Vele immigranten kwamen als vrijgezel. Ze moesten uiteraard een baan zoeken, een winkel beginnen of een bedrijfje opzetten om geld te verdienen, waarmee ze de schuld die ze voor de overtocht gemaakt hadden konden afbetalen. Vervolgens moest een huwelijkskan-

didaat gezocht worden. Trouwen met iemand van niet-Japanse afkomst

was aanvankelijk ondenkbaar. De toekomstige partner moest dus uit Japan komen. Het ging meestal om vrouwen, maar het kwam ook wel voor dat bemiddelaars voor alleenstaande vrouwelijke immigranten een echtgenoot zochten. Er ontstond een levendig verkeer in een soort contactadvertenties, voorzien van al dan niet goedgelijkende portretten. Zo kwamen huwelijken tot stand tussen mensen die elkaar alleen van een foto kenden, en dat zal nog wel eens tegevallen zijn. Louchetussenpersoon maakte van de situatie wel misbruik door meisjes met beloften van een goed huwelijk naar Amerika te sturen, waar ze dan onmiddellijk in de prostitutie terecht kwamen. In deze omgeving van 'issei' (eerste generatie Japanse immigranten in Amerika) speelt zich **Het gezicht van de foto** af. Het is een vlot geschreven verhaal, dat zich ontwikkelt tot een geestig spel der vergissingen. De sfeer lijkt wel wat op die uit andere immigrantenverhalen, maar is voor ons toch nog wat onbekender en exotischer dan die van bijvoorbeeld joodse immigranten in New York. De vertaling is uitstekend. Storend zijn wel de talrijke Japanse woorden en uitdrukkingen, die waarschijnlijk in het Engelse origineel al onvertaald gelaten waren, maar waarvan de betekenis lang niet altijd uit de samenhang te achterhalen is.

Yoji Yamaguchi: Het gezicht van de foto. Uit het Engels vertaald door Marian Lameris. Van Genneep, Amsterdam 1995. 184 blz. f 34,90.(CS)

LOESJE

Al jarenlang becommentarieert Loesje de grote en kleine zaken in de samenleving. Er is nagenoeg niets wat aan haar aandacht ontsnapt. In haar laatste uitgave, **Breekie Breekie**, neemt zij de nieuwste communicatiemiddelen op de korrel. Met veel humor worden o.a. internetten, world wide webben en virtual reality nader bekeken en lijnen getrokken naar de toekomst: *Met modem, tweezijdige kabel en Internet is het totaal overbodig om je elke morgen nog naar school te bewegen. Vanaf de plek die jij zelf bepaalt kun je alles volgen, opvragen, uitzoeken en je tentamens maken. De nieuwe onderwijzers zijn op afroep beschikbaar en naar school ga je alleen nog maar om eens koffie te drinken met die leuke conciërges.* Een dergelijke ontwikkeling zal het volgende beeld opleveren van de scholier van de toekomst:

Zeg meneer, is het goed als ik het proefwerk thuis afmaak?

Het is nu bijna tijd en ik haal het echt niet.

Ik zet het wel even op het Net en dan kunt u het downloaden.

Dan kijkt u het maar na en dan faxt u me mijn cijfer maar eventjes.

Ja? Oké, doe!!!

Nog een aardige:

Mijn neefje in Brussel heeft 't goed geregeld. Die schrijft Franse opstellen voor een jochie in Bristol, die weer de Engelse essays van mijn neefje maakt. En ter afsluiting:

De nieuwe schooltas heeft een creditcard formaat.

Loesje: **Breekie Breekie.** Het Spectrum, Utrecht. 1995. 136 blz. f 7,50.(WH)

DEUR NAAR HET BOEDDHISME

Justine Hardy reist naar de Spiti-vallei aan de Indiaas-Tibetaanse grens. Haar boek beschrijft vooral wat zij en haar reisgenoten tegenkomen op weg naar de Spiti-vallei.

Wanneer ze in Muder (het dorp) in de vallei aankomt ontdekt ze een aantal dingen:

- een dorp, nauwelijks 'aange-raakt' door de moderne tijd
- gastvrije mensen die hun leven makkelijk (mee)delen
- Boeddhisme, gewoon verweven in het dagelijkse leven en: Engelse toeristen.

Dat werpt dan ook de vraag op of je als reisschrijver alles eerlijk op moet schrijven, want heb je het recht om de plekken die je ontdekt aan de hele wereld bloot te stellen?

Wie verwacht een gedegen boek over het Boeddhisme te lezen komt bedrogen uit. Justine Hardy schrijft een aardig reisverslag, waarin en passant een aantal aspecten van het Boeddhisme wordt belicht.

Tot slot één citaat:

Hoe we de plaatsen waar we naar toe reizen zien, hangt af van waar we naar op zoek zijn.

Justine Hardy: De deur naar het Boeddhisme (een reis naar het hart van de zuiverheid).

BZZTôH, Den Haag, 1996. 224 blz. f 34,50.(IB)

Immy Beijer,
Wim Heij,
Joan Merens,
Cornelis Schepel,
Frank Spoelstra.

Yoji Yamaguchi
Het gezicht van de foto

Van Genneep Amsterdam

Het is allemaal al lang geleden gebeurd, maar ze ondervindt de gevolgen nog elke dag. Zo'n vijftientig jaar geleden, ze was toen gescheiden en voedde alleen haar dochtertje op, werkte om de kost te verdienen, ontmoette ze de man met wie ze twaalf jaar gelukkig zou worden. Hij was militair en ook gescheiden. De kinderen woonden bij hem en samen vormden ze een nieuw gezin. Ze ging minder werken, helemaal afhankelijk van zijn inkomen wilde ze niet zijn en bovendien was het nog een groot gezin waar voor gezorgd moest worden. Ze had het druk met kinderen, werk en huishouden en liet, zoals dat veel voorkwam in die tijd, de financiën aan hem over. Ook toen ze een groter huis kochten verdiepte ze zich niet in de zakelijke kant. Ze leefden bescheiden en konden de luxe die ze wel wilden, een vakantie of een keer lekker uit eten, makkelijk betalen. Een "gewoon" gezin, waar de (stief)ouders veel van elkaar hielden en blij waren elkaar gevonden te hebben.

Pas na zijn sterven, en dus ook na de lange lijdensweg die er aan vooraf ging, realiseerde zij zich pas goed dat zijn ziekte, een hersentumor, zich veel eerder had aangediend dan zij zich gerealiseerd hadden. Tijdens zijn ziekte was een extra hypotheek op het huis genomen om aanpassingen voor hem te kunnen betalen, er was een grotere auto nodig geweest: hij had alles geregeld op de momenten dat het goed met hem ging. Na zijn dood kwam de confrontatie met de schulden, de hypotheekachterstand en het lage we-

duwenpensioen, omdat ze maar kort getrouwd geweest waren. Zijn kinderen werden per kerende post door de biologische moeder opgeëist en daar zat ze: in een onbetaalbaar huis, zonder zijn kinderen voor wie ze jaren gezorgd had en met veel lagere inkomsten dan ze verwacht had. Altijd dacht ze dat hij goed gezorgd had, in plaats daarvan bleek hij allerlei onverantwoorde leningen afgesloten te hebben en rekeningen niet betaald te hebben.

Onrechtvaardigheid maakt machteloos

ben. Tijd om te treuren of boos te worden was er niet: het huis moest verkocht, wat een volgende schuld opleverde, en de andere schulden moesten op een of andere wijze geregeld. Gelukkig kon ze al gauw meer dagen gaan werken, en toen een fonds aanbood haar schulden te saneren, met een relatief lage rente en een betaalbare aflossing, ging ze daar graag op in. Ze leefde in de roes van het verlies en vond ook dat dit haar plicht was: goed maken wat haar geliefde man in zijn laatste jaren fout had gedaan. Haar werk moet bezuinigen en na wachtgeld en WW rest haar nog het kleine weduwenpensioen. Plotseling, na al die jaren van zwoegen om het maandelijks bedrag voor het fonds op te brengen, wordt het haar te veel: niet alleen financieel, maar eindelijk ook emotioneel. Er is geen sprake van dat ze de hoge maandelijks bijdrage nog kan betalen en er volgt een worsteling om dit omlaag te krijgen. Allerlei hulporganisaties worden inge-

schakeld en al pratende en vechtende komt ze erachter dat ze nu, twaalf jaar na zijn dood, en dan nog na lange aarzeling, boos kan worden. Boos op hem, van wie ze zoveel hield, maar die haar zo heeft laten zitten, boos op het fonds dat juridisch volstrekt in zijn recht staat als het de aflossing en rente betaling door wil laten lopen en boos op alle hulpverleners die haar niet kunnen helpen: ze blijft de rest van haar leven een schuld afbetalen, die ze niet gemaakt heeft, die gemaakt is door een zieke man, van wie niemand op dat moment wist dat hij ziek was. Ze ervaart dit alles nu als één grote onrechtvaardigheid, waar ze niets aan kan doen. Als actieve vrouw regelt ze graag, heeft ze graag invloed op wat er met haar gebeurt, wie heeft dat niet? Maar hier staat ze volslagen machteloos, en dat is een gevoel dat je hele zelfbeeld, je hele leven ondergraaft. Ze is een tijdlang zwaar depressief, afgewisseld met opstandige buien. Ze wil een eind aan haar leven maken, de laatste invloed die een mens nog kan uitoefenen. Ze doet het niet, maar het duurt heel lang voor ze weer momenten heeft waarop het leven te leven is. "Je leven leefbaar maken", zegt ze, "dat is het enige wat telt." Dat staat nog ver weg van gelukkig of zelfs maar tevreden zijn, maar het is wel het begin van opnieuw je leven zelf regelen: ze zoekt nog meer bezuinigingen, doet wat klusjes voor anderen; kortom, aan het verleden kan ze niets meer veranderen, de toekomst heeft ze gedeeltelijk toch in eigen hand.

Joan Merens

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	MDTN	Telefoon privé
Wezep't Harde/ Vlb. Twenthe	L.J.H. (Lex) Beekers	0525-658109 053-4806093	* 06 - 536 - 8109 * 06 - 514 - 6093	038-4212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-2627909/2627913	* 06 - 549 - 7913	073-6445711
Seedorf	J. (Jacques) van den Blink	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942848629
Rotterdam/Doorn	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer			0348-414787
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	0223-652089	* 06 - 209 - 52089	0299-403525
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	0521-348754	* 06 - 532 - 2643	0522-262273
Curaçao	M. J. (Marias) van Dorp	00-5999637136		00-5999658948
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	0223-656820	* 06 - 209 - 56820	072-5641080
Den Helder	R. P. (Rob) Geene	0223-652089	* 06 - 209 - 52089	0223-644487
Utrecht (Kmar)	J.J. (Jaap) Geuze	030-2365234	* 06 - 557 - 5234	030-2343235
Assen	W.A. (Bart) Hetebrij	0592-358574	* 06 - 541 - 8574	0516-513579
Weert	C.H. (Kees) van der Hilst	076-5273341	* 06 - 578 - 702	013-5425425
Driehuis-				
Den Helder	C. (Carine) van Hinte	0255-561222	* 06 - 219 - 204	0172-213248
Ede	A.H.T. (Ad) Hornis	0318-681826	* 06 - 678 - 1826	030-2937808
Oirschot	K. (Karen) Joachim	040-2627316	* 06 - 549 - 7316	020-4904824
De Peel	F.G. (Frits) van de Kolk	0493-598872	* 06 - 443 - 259	045-5212183
Seedorf	B.J.T. (Ben) van der Linden	004942817510, tst. 2285/2286	* 06 - 594 - 2285	00-49476173578
Utrecht	B.M. (Beernoud) Moojen	030-2365234/5753	* 06 - 557 - 5234	035-6234907
Rheindahlen	J.G.J. (Jan) Nauts	00-4924344572		00-49-24345995
Ermelo	I.P. (Irma) Ouwehand-Jacobs	0341-477809/477810	* 06 - 533 - 7810	033-4557722
Oirschot	V.J.B.M. (Vincent) Peeters			0164-247215
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-4607051/4607698	* 06 - 500 - 7051	020-6323785
Volkel	P. (Peter) Samwel			024-3563833
Schaarsbergen	G. (Gerard) Snels	026-3533377 of 3532774	* 06 - 564 - 2774	024-3229069
Schaarsbergen	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijngaard	026-3532752 of 3532774	* 06 - 564 - 2774	0318-591675
Seedorf	J.W.F. (Jan) Sulman	00-4942817510, tst 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942818445
Vught/Weert	J.E.M. (José) Verheyen	0495-582702	* 06 - 531 - 1564	024-3732564
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-2346826	* 06 - 519 - 6826	0511-472385
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	033-4952099
Hoofdraadsman	W.H. (Wim) Heij	030-6914436		0521-513657
Stafradsvrouw	J.J. (Joan) Merens	030-6914436 of 6920906		026-3629745
Coornherthuis				
(raadsman)	J. (Jan) den Boer	030-6914060		0321-318934
(raadsman)	J.M. (Joost) van Langen	030-6914060		0317-410205
(raadvrouw)	J. P. (Joke) van Straaten	030-6914060		010-4362192

LEUKER KUNNEN
WE DIE
BELASTING
NIET MAKEN!

